

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

Ağustos 2025 · Sayı: 59

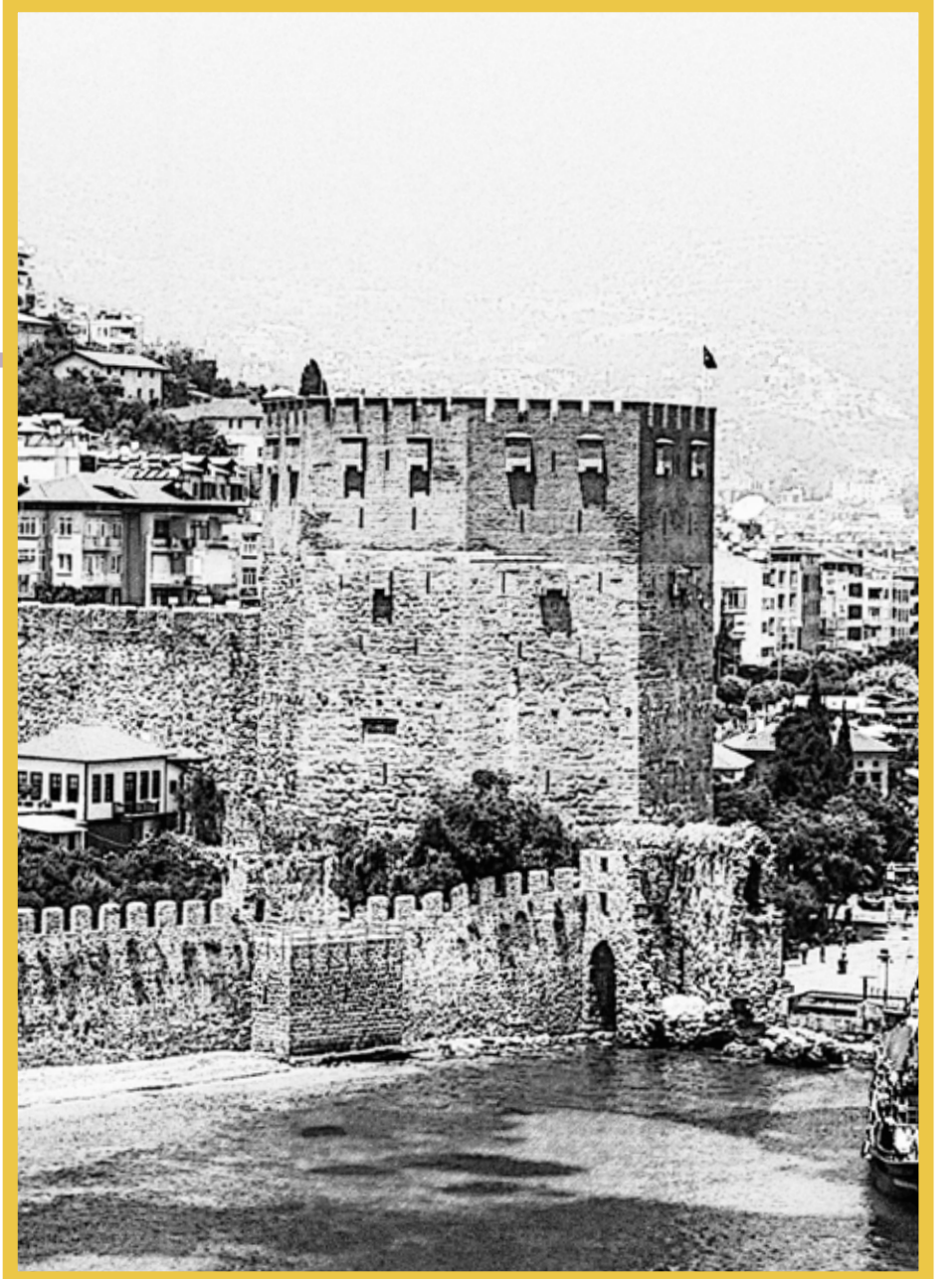


ÜZÜLÜNCE İYİLEŞEN YARALAR VARDIR
SONRA ANLARSIN BUNU, ŞİMDİLİK BÜYÜ

77

Kızılkule (Alanya Kalesi)

Akdeniz’de Selçuklu’nun izi sürüldüğünde Alanya Kalesi surları arasından selamlarım yeryüzünü. Tarih boyunca farklı medeniyetlerden izler taşıyan ve uzunluğu altı buçuk kilometreyi bulan bu kaleye I. Alaeddin Keykubat’ın 1221 yılında Alanya’yı fethetmesiyle Selçuklu’nun kadim izleri nakşedildi. Akdeniz’in kızıl güneşi otuz üç metre yükseklikteki duvarlarına vurduğunda Anadolu’nun kültürel zenginliğinin harcına karışmış hareleri saçılır dört bir yana. Dışarıdan bakıldığında sadeliğin ihtişamının en güzel örneklerinden biriyim. Gösterişsiz kapımdan içeriye adım atıldığında ise dar koridorlarla askerî işlevimi vurgulayan yapımın heybeti, asırlardır düşmanlara gözdağı verir. Evliya Çelebi’nin “iki bin adam alacak kadar büyük ve sağlam” dediği gövdem, kızıl tuğlalardan ve taşlardan inşa edildi. Üst katımdaki sarnıç, Selçukluların mimarideki ileri düzeyini gözler önüne serer. Yanı başımda bulunan ve Alaeddin Keykubat’a “İki Denizin Sultanı” ünvanını kazandıran tersane, Selçuklu denizciliğinin gücünün ve zarafetinin en önemli yapılarından biridir. Akdeniz’in süsü begonvil çiçeklerinin süslediği kıyı boyunca denize doğru beş kemerli girişe sahip tersane, hem savunma hem de ticaret gemilerinin yapıldığı önemli bir merkezdir.



Geçerken

Ağustos 2025 - Sayı: 59
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin Akduman

Editör
Emin Gürdamur

Yayın Koordinatörleri
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Sosyal Medya
Asuman Baran

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur

Grafik Tasarım
Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti

Kapak Resmi
Halime Karataş

Kapak Sözü
Mehmet Aycı

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşlemleri
Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik
dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No
Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
23.07.2025

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.



2 / İBRAHİM TÖKEL
AVRUPA'NIN KENARCIĞINDA BİR YER

6 / ABDULBAKİ İŞCAN
İNSAN NE İSTER?

10 / MUSTAFA UÇURUM
RUHUN ŞİFASI OLARAK OKUMA EYLEMİ

13 / ATIF BEDİR
AYAKÜSTÜ SORULAR

14 / HACER YEĞİN GÜNEŞ
EMANET

18 / CANAN OLPAK KOÇ
ÂŞIKLA MAŞUK ARASINDA "MERHABA" BAHSİ

21 / SERDAR KACIR
ÜÇ TAVSİYE

22 / HATİCE HÜSNA KAZANCI
CİVCİVLERİM

24 / ZEYNEP ONAR
TÜCCARIN OĞLU VE HALKADAKİ SİR

26 / HACİRE BÜKÜM YILMAZ
BİR YAZI BİR ÇİZİ

27 / EMİNE BATAR İLE SÖYLEŞİ
"BENDE YAZI MUHAKKAK OKUMAK EŞLİĞİNDE GERÇEKLEŞİR.
OKUMADIĞIMDA KALEMİMİN MÜREKKEBİ ÇEKİLİR;
YAZDIKLARIM CILIZ, VERİMSİZ BİR HÂL ALIR."

32 / AYŞE ÜNÜVAR
VAR DA MI YOK, YOK DA MI VAR?

35 / MEHMET AYCI
SEN EVLEN DE DÜĞÜNÜNDE BEN KİTAPLAR TAKAYIM

36 / FATMA ASİYE ŞENAT
DERDİM ÇOKTUR HANGİSİNE YANAYIM?

38 / MEHMET FATİH TEKİN
AHLAK DAVASINA ADANMIŞ BİR ÖMÜR:
NURETTİN TOPÇU

41 / KÜBRA GENÇ
BAŞKA SESLER: GÜLNAZ KUTUYEVA

42 / TUBA NUR UMUT
TEKNOLOJİK TEKİLLİK

44 / SUAVİ KEMAL YAZGIÇ
GÜRAY SÜNGÜ'YÜ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

46 / MEHMET ÖNDER KARAKAŞ
ÖTEKİNİN AYNASINDA
KENDİ YÜZÜNÜ ARAMAK

48 / ESLEM NAS ŞENGÜL
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

AVRUPA'NIN KENARCIĞINDA BİR YER

İBRAHİM TÖKEL



Türk tarihinin ve toplumunun Avrupalı olup olmadığı hâlen hararetli tartışmaların konusu olma-ya devam ediyor. Hint alt kıtasından Amerika'ya kadar uzanan Hint-Avrupa (Aryan) kuşağının arasında âdeta bir set biçiminde yer alan Türkiye ve Türk toplumu, tarihin neresinden bakarsak bakalım alışılmışın dışında bir yerde duruyor. Tarihin en kudretli imparatorluklarının, devletlerinin, dillerinin ve kültürlerinin akışkanlıkları arasında nasıl bu zamana kadar diri ve dinamik kaldıkları apayrı bir mesele. Yunan'ı, Bizans'ı, İran'ı hatta güçlü Arap geleneklerini bile değiştiren dönüştüren bir kültürden ve millettten bahsediyoruz. Ayrıca bu kadar fazla etnisiteyi, dili ve kutsal belde-leri neredeyse sorunsuz bir biçimde yöneten bir irade söz konusu.

Örneğin Avrupalılar her zaman Avrupa'yı dünyanın merkezi olarak görmediler ve tarih her zaman Avrupa merkezli bir tarih olarak var olmadı. Bu daha ziyade Rönesans sonrası inşa edilen, kurgulanan bir tarihsel anlatıdır. Eğer öyle olsaydı Haçlı Seferleri yapılabilir miydi? Veya her zaman Avrupa'nın gözün- de zenginliğin, ipeğin ve şatafatın merkezi olarak görülen Asya miti doğabilir miydi? Haklı olarak dünya tarihinde büyük bir yer edinen Haçlı Seferleri'nin nesnesi olan Kudüs, elbette ulaşılması gereken ideal kent imgesidir. Kroniklerde

soğuk, karanlık ve bataklık yerler olarak nitelenen Avrupa toprakları karşısında Doğu; ışığın, zenginliğin ve bereketli toprakların simgesiydi. Yani bugün anlaşıldığı biçimiyle tarihsel öznenin Avrupa olduğu bir dünya söz konusu değildi.

Topraklar coğrafi olarak tanımlana- cağı gibi kültürel olarak da tanımla- nabilir. Zaten dananın kuyruğunun koptuğu yer tam da burasıdır. Avru- pa merkezli bir tarih inşası coğrafi Avrupa'nın değil "kültürel Avrupa"- nın icadıdır. Coğrafi Avrupa'nın her ne kadar tartışmalı olsa da sınırları aşağı yukarı bellidir. Doğuda Ural Dağları/Ural Nehri, batıda Atlantik Okyanusu, kuzeyde Arktik Denizi ve güneyde Ak Deniz/Cebel-i Tarık Boğazı. Tabii doğuda İstanbul Boğa- zı'nı da tarihsel olarak vurgulamak gerekir. Bu sınırlar, tarih boyunca esasen Asya'nın bir uzantısı olarak görülen yani bağımsız bir büyük kara parçası olmayan Avrupa coğraf- yasını belirlemiştir. Tabii bunlar her zaman tartışmalı konulardır. Çünkü büyük kara parçalarının yani kıta- ların bağımsız birer unsur olarak ele alınması da modern zamanlara özgü bir tasniftir. Yoksa Antik Yu- nan veya Roma döneminde böylesi tasnifler asla söz konusu değildi. Belirleyici olan komşuluklar, ticaret yolları veya rekabetlerdir. Örneğin Akdeniz uygarlıkları bir bütün ola- rak görülürler. Bu bağlamda Yunan ile Mısır veya kuzey Avrupa'da yer

alan Kartaca aynı kültürel kodların, ticari atmosferin yani bütünlüğün parçalarıdır. Ayrıntılar için Fernand Braudel'in Akdeniz merkezli çalış- malarına bakılabilir.

Coğrafi değil ama kültürel bir Avrupa'dan söz ediyorsak Türkiye meselenin tam göbeğindedir. Öze- likle kültürel ve Hristiyan Avru- pa'dan söz ediliyorsa. Dag Nikolaus Hasse'ye kulak verelim: *"Kültürel bir Avrupa kavramının ancak 1700'lü yılların sonunda, o da Fransızca metinlerde moda hâline geldiği anlaşılmaktadır. 1665 ile 1768 yılları arasında Türki- ye'deki Fransız büyükelçilerine verilen Paris talimatlarında çok iyi görülebilir. İlk talimatlar 'Hristiyan âleminin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun meselele- rinden' söz eder. 1679'da Hristiyanlığa yapılan atıf ilk kez 'affaires de l'Europe' (Avrupa işleri) ile değiştirilir ve takip eden on yıllarda 'Avrupa' terimi Tür- kiye'deki Fransız diplomatların dilinde yavaş yavaş 'Hristiyanlık' teriminin yerini alır. Ortaya çıkan kültürel Avru- pa kavramı, başkenti Konstantinopolis Avrupa kıtasında yer almasına rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nu dışlamak- tayıdı."* (Dag Nikolaus Hasse, *Avrupalı Nedir?*, s. 15)

Hasse, Aydınlanma Çağı'nın hemen başında işlerin değişmeye başladı- ğını neredeyse net tarihler vererek anlatmaktadır. Önceleri yazışmalar- da klasik döneme uygun olarak ve dinsel bir bütünlükten yola çıkarak



**Kroniklerde soğuk,
karanlık ve bataklık
yerler olarak
nitelenen Avrupa
toprakları karşısında
Doğu; ışığın,
zenginliğin ve
bereketli toprakların
simgesi ydi.**

büyükelçilerin, Hristiyan lemi ile olan ilişkiler şeklindeki ifadelerin artık yerini ‘*affaires de l’Europe*’ (Avrupa işleri) şekline dönüştüğünü belirtiyor. Buradan Avrupa’nın tarihsel ve coğrafi sınırlarının artık kullanılmadığını “kültürel bir Avrupa”nın söz konusu olduğunu anlıyoruz.

“Kültürel Avrupa” merkezli bir tanımlama gittikçe daha belirginleşir ve sınırlar koyulaşmaya hatta öteki- nin tanımında belirginleşme başlar: “Yüzyıllar boyunca, Müslüman ve Ortodoks toprakları istikrarlı bir mutabakat sayesinde coğrafi Avrupa’ya aitti. ‘Avrupa fikrinin’ doğu- şuyla birlikte bu mutabakat sarsıldı.”; “Türkiye, Rusya, Tatarlar ve hatta Ortodoks ve Müslüman doğu Avrupa bile Avrupa’ya ait değildir. Onlar kültürel argümanlara dayalı olarak Asya’nın bir parçası olarak kabul edilirler.” (Dag Nikolaus Hasse, *Avrupalı Nedir?*, s. 19)

Anlaşılaı üzere Türkler (Osmanlılar) kültürel Avrupa’nın oluşumunda son derece merkezî pozisyonda durarak Avrupa’nın bugünkü sınırlarının belirlenmesinde belirleyici olmuşlar. Peki böyle olmuş da işler yolun da mı gitmiş? Yoksa işler tamamen sarpa mı sarmış? Bizim anladığımız kadarıyla işler sarpa sarmış, vaziyet işin içinden çıkılmaz bir hâl almıştır. Avrupa, hem kendini hem dünyayı bu masallarla yüzyıllardır uyutuyor. Hem Türkiye ile ilişkilerinde hem de Rusya ile (buna tüm

Ortodoks dünyayı katabiliriz) ilişkilerindeki gelgitler bugün Avrupa’nın üzerinde hayalet gibi dolanmakta. Rusya’nın hiç beklenmeyen çapta- ki müdahalesi (bir müdahale belki bekleniyordu ama bu çapta beklenmiyordu) ve Türkiye’nin bölgesel müdahaleleri, tarihin çağrılarına kulak vermesi, işleri beklenmedik ölçüde karıştırdı. Hristiyan olmalarına rağmen Rusların Avrupa ile ilişkileri biz Türkler kadar karışık ve izaha muhtaçtır. Rusya-Avrupa ilişkileri hep bir muamma olmuştur. Ancak şunu kesinlikle söyleyebiliriz ki Ruslar Avrupa’ya (Batı’ya) teslim olmamışlardır. Sovyet blokunun çöküşünden sonra büyük bir yoksulluk ve yoksunlukla Avrupa’ya yaklaşan Ruslar; Avrupa’ya, Avrupa düşüncesine kapılmanın tehlikesini görmüşler ve son bir refleksle Rus ruhunu (ve elbette Rus topraklarını) kurtarmanın derdine düşmüşlerdir. Eğer Ruslar böyle devam etselerdi Avrupa’nın “kenarcığında” bir yer kapacak ancak ellerinde tarihsel Rus kimliğinden eser kalmayacaktı. Rusların, son savaş için Batı’nın emrinde ve kenarcığında yer almamanın fırsatı demeleri boşuna değil.

Peki Türkiye Avrupa’nın kenarcığında bir yere razı mı? Esasen razı gibi göründüğü zamanlar olmadı değil. Avrupa Birliği’ne başvurduğu uzun yıllar boyunca Türkiye buna razı imiş gibi göründü. Bunu bazen gerçekten de istedi. Ama tıpkı Ruslar için olduğu gibi bu Türkler

için de mümkün olmayan bir durumdur. Evet, kim ne derse desin Türkler şöyle veya böyle tarihin kurucu öznelerinden biridir. Tarih boyunca hem kendileri kalarak hem gerekli dönüşümleri geçirerek yollarına devam eden Türkler, belli bir “imperiuma” sahip milletlerden biri olmuşlardır. Imperium kelimesi, (emperyalizm gibi) son derece rahatsız edici çağrışımları olsa da nihayetinde bir milletin yönetme kabiliyetine ve güç istencine işaret eder. “Imperium” a sahip milletler (Roma, İngiliz, Rus) bunu bilerek veya isteyerek elde etmezler, bu milletlerin tarihsel yürüyüşleri, örgütlenme ve yönetme kabiliyetleri ile ortaya çıkan doğal bir güç birikimidir. Türkler de Orta Asya’dan itibaren özellikle İslam egemenliğine girdikten sonra bu kabiliyeti son derece geliştirmesini bilmişlerdir.

Bütün olan bitenden sonra Türkiye’nin Avrupa’nın “kenarcığında” bir yere razı olacağını düşünmek safdillikten öteye gidemez. Tarihin kurucu öznelerinden biri olan Türklerin tarihin çağrısına kulak verip tekrar bir ve bütün bir millet olma yoluna girmesinin vakti gelip geçmektedir.

Mario Vargas Llosa’ya Veda

Latin edebiyatı dünyanın başka yerlerinde yaratılan edebiyata hiç benzemez. Hakikaten tamamen kendine özgüdür. Arjantin, Brezilya,

Şili, Peru, Kolombiya edebiyatları 20. yüzyılda dünya edebiyatının en verimli sahalarından oldu, büyük yazarlar yetiştirdi. Borges, Marquez, Infante ve daha adını anamaya-çağımız kadar çok yazar... Perulu Mario Vargas Llosa da bunlardan biriydi şüphesiz. Yirminci yüzyıl, bir yandan Avrupa edebiyatının parıltılı döneminin sonunu getirirken diğer yandan Latin, Arap ve Uzak Doğu edebiyatlarının kendine yeni yollar, üsluplar ve biçimler bulmasına imkân verdi. Kalbi kararan, kapitalizmin ve kolonyalizmin nimetlerinden tıka basa midesi dolan şişman Avrupa, ahlakının yanında edebiyatını da kararttı. Edebiyat yalnızca estetik ve dilsel duyarlılıklarla sürdürülebilecek bir şey değildir. Nihayetinde ahlaki üstünlüğünüzü, hayatı yeniden ve yeniden yaratmayı, hayali, hayreti, ironiyi, eleştirelliği kaybettiğinizde edebiyat obez bir dilsel gevezeliğe döner.

Latinler uzun zamandır yaşadıkları her türden haksızlığı, acıyı edebiyata dökmeyi iyi bildiler. Sömürülen, yağmalanan çok büyük bir coğrafya, kaybedilen uygarlıklar, muazzam bir coğrafi güzellik, siyasi ayak oyunları, darbeler derken ıskalanan hayatlar... Eduardo Galeano bütün olan biteni ne güzel anlatır, *Latin Amerika’nın Kesik Damarları*’nda. Bu büyük edebiyat, olan biteni çok ilginç bir adlandırmayla dünya literatürüne kattı; büyüğü gerçekçilik. Hem tüm acılarıyla ve olan biten çıplaklığıyla

la gerçekçi hem de Latinlere çok yakışan tarafıyla büyüdü. Llosa da bu türün büyük ustalarından biriydi.

İlginç bir biçimde hayatına bir sol/devrimci olarak başlayan Llosa, *And Dağlarında Terör*’de “Aydınlıkçı Yol” adlı sol terör örgütünün yaptığı vahşeti tüm çıplaklığı ile anlatır. Sol harekete getirdiği bu eleştirel yaklaşım nedeniyle bir hayli eleştiri de aldı. *Genç Bir Romancıya Mektuplar*, roman anlayışını ve Llosa’nın kurgu dünyasının ipuçlarını anlamak açısından son derece faydalı bir metindir. Kitap, Llosa’nın edebiyat ve yaşam arasındaki ilişkiyi samimi bir üslupla ele alması açısından önemlidir.

Teke Şenliği, Katedral’de Sohbet, Llosa’nın en bilinen metinleri. Llosa aslında Marquez’in ölümünün ardından büyüğü gerçekçiliğin son büyük ustasıydı. Usta romancı 13 Nisan 2025 tarihinde vefat etti. Onsuz dünya elbette daha fakir ve karanlık bir yer. 2010 yılında aldığı Nobel Ödülü’nde yaptığı konuşmadan bir alıntı ile Llosa’ya veda edelim:

“Okuduğumuz o iyi kitaplar olmasaydı, olduğumuzdan daha kötü, daha uzlaşmacı, daha az tedirgin, daha uysal olurduk; ilerlemenin motoru olan eleştirel ruhun esamisi bile okunmazdı. Yazmak gibi, okumak da hayatın yetersizliklerine karşı bir protestodur.”

iNSAN NE İSTER?

ABDULBAKİ İŞCAN



El işi ayakkabı yapımının üç kuşaktır devam eden son ustasıydı. Koca Köşker namıyla bilinirdi. Yörenin kahir ekseriyetinin kullandığı ayakkabılar onun ismini taşır; yemeni, terlik, mest, çizme onun adıyla talep görürdü. Özellikle kısa konçlu, hafif ve yumuşak mestleri, değişik renklerdeki ökçeli ve üstü açık yemenileri, sağlamlıkları, zarif işlemeleri ile kasabanın sınırlarını aşmış, üzü çevre illere kadar yayılmıştı.

Dedesinden kalma bir alışkanlıkla sabah namazını kıldıktan sonra besmele ile dükkânını bereketli bir gün için açar, “Allah’ım, hayırla giriyorum hayırla çıkmamı nasip et, rahmetinle bize helal ve geniş rızık ver.” diye dua eder, içeri adımını attıktan sonra da kalın çadır bezinden yaptığı önlüğü giyerek çalışmaya koyulurdu. Çalışırken de diktiği ayakkabılarla konuşmayı ihmal etmez, ara ara, “Seni giyenin yolu açık olsun, yanlış yollara sapmasın, hayra yürüsün.” diye hayır duada bulunurdu.

El yapımı ayakkabı yerine daha gösterişli olan kunduranın tercih edilmesi ve arkasından fabrikasyon ayakkabı imalatının başlaması, ayakkabıcılık mesleğini öldürmüştü. Köşker esnafı için amansız bir

düşman işgaline benzeyen bu süreçte o yenik düşmemiş, uzun yıllar birkaç kalfa ile ayakkabı üretim ve tamir işini devam ettirmişti. Ne var ki son zamanlarda yaşadığı mağlubiyetler onu hallaç pamuğu gibi savurmuş, yalnızlığın mutsuzluğu ve umutsuzluğu besleyen kollarına iterek yaşama iştahını azaltmış, bu ıslak kösele kokan, deri ve tutkal kokan küçük ayakkabı tamirhanesinde, hayata mesafe koyan ıpıssız bir dünya kurmasını sağlamıştı. Henüz birkaç aylıkken ismini ağızlarına almadıkları kötü bir hastalığa yakalanan ve hayata tutunamayan çocuklarının ardından, mutluluk ve güven kaynağı eşini de kaybetmesiyle dünya ile arasına âdeta derince bir çizgi çekmiş, onun karanlık tarafında büyük bir kederle ancak büyük bir istekle kaybolup gitmişti.

Yüreğinin yağmalandığı o günlerden sonra ilkbahara hasret ağaçlar gibi yapraklarını döktü Koca Köşker. Kuru, mavi damarlı elleri hünerlerini kaybetti. En içine, kendi yokuşuna tırmanmaya koyuldu, sıırıslıklam bir yalnızlığa, giderek artan bir tenhaliğe çekildi. Bir kez olsun bahçenin yıkık dökük duvarlarına, pas tutmuş dikenli tel örgeülerine, bakımsız ağaçlara ve ağaç dallarına yerleştirdiği kuş yuvala-

rına elini vurmadi. Eşinin diktiği ancak şimdi açmamakta direnen, boynu bükük gül fidanlarıyla, menekşelerle, lavantalarla hasbihâl etmedi. Bunları yapmasını kimse ondan bekleyemezdi. Zira yoğun bir sevgi ile besledikleri minik bir kalbin hiç hesapta yokken durması göğsünde devamlı harlanan bir ateş yakmış, hayatı pay ettiği insanın gidişi de uğradığı yeri talan eden kuvvetli bir fırtına gibi ardında büyük bir yıkıntı bırakmıştı. Yıllar sonra bile hâlâ sönmeyen bir köz, dünya ile artık kapanma ihtimali olmayan derin bir boşluk, dinmeyen bir acı ve durmayan bir gözyaşı...

Yerle gök arasında ne varsa her şey eşinden bir parça taşır, onu hatırlatır, onun varlığını hissettirirdi. Onu, pencere kenarında otururken, kuyudan su çekerken, salıncakta torunlarını sallarken görür, nereye baksa bakışlarının ağırlığı ile eşi orada canlanır, orada belirirdi. Sonra o belirti çocukları da yanına alır, bazen sünnet kıyafetleriyle bazen de okul önlükleriyle bahçede dolaştırır, ağaçların arkasına saklanarak onlarla köşe kapmaca oynar, onları dualarla okula uğurlar, okuldan gelişlerini dört gözle beklemeye koyulurdu.



**Yıllar sonra bile
hâlâ sönmeyen bir
köz, dünya ile artık
kapanma ihtimali
olmayan derin bir
boşluk, dinmeyen
bir acı ve durmayan
bir gözyaşı...**

Yaşanan günlere duyduğu özlemle, acılarının depreşmesine müsaade ettiği zamanlar hiç de az değildi Koca Köşker'in. Böyle vakitlerde tamirhanedeki partal sedir yatağından kalkar, evin eskimiş, köhne ahşap yüzüne gözünü hafiften değdirir, sahanlıkta bir müddet eğleştikten sonra eski günlerin anısına geçmişe doğru uzun bir adım atardı. Merdivenlerden ağır aksak çıkıp evin kağısak kapısında bir müddet soluklanırken üstünü gayriihtiyarı düzeltir, ardından dudaklarını gevşeterek yüzüne bir gülümseme kondurur ve birçok anlam yüklediği kapı ziline mehabetle dokunurdu. O anda yorgun ve dalgın hâinden sıyrılarak âdeta sınırın öbür yakasına süratle intikal ederdi. Böylece kendisini yaşanmış tüm hatıraların muhteşem eşiğine bırakmış olurdu. Kapı açılınca kar beyazı tülbendiyle eşinin yine karşısına çıkacağını, eskimemiş bir saygı ile onu karşılayacağını, her zamanki bakışlarıyla muhabbet dolu bir iki kelimedeceğini, devamlı yenilenen bir sevgi ile ceketini çıkarmasında ona yardımcı olacağını zihninde canlandırırdu. Sonra Allah'ın binbir nimetle donattığı evlerinin huzurlu odalarından en küçüğüne ama en genişine, en sadesine ama en donanımlısına geçerek pencere kenarındaki divana kurulduğunu, çocuklarının koşarak üstüne çullandıklarını, onlarla yorgun düşene kadar oyun oynadığını hayal ederdi.

Asırları aşmış bir çınarın zamansızca nasıl yıkılabildiğini, sağlıklı bir insan bedeninin aniden nasıl böyle çökebildiğini ona baktığınızda görebilirdiniz. Avurtları çökmüş, gözlerinin ferisi iyice sönmüş, tü sönmesine de Koca Köşker'i asıl can evinden vuran, böyle kanadı kırık bir kuş hâline getiren, evlatlarının, onun bu paspal hâinden ve de boylarını aşan sözlerle başka birçok şeyden sürekli şikâyet etmeleriydi. Mesela çocukluklarına beşik olmuş, bir yığın taştan, ahşaptan ibaret olmayan bu ev, gelin getirdikleri bu yuva artık onlar için hiçbir anlam taşıııyordu. Rızıklarının kapısı bu tamirhaneye, ne yazık ki bakımsız kalan bu virane bahçeye de tahammülleri kalmamıştı. Belki de en acı olanı nohut oda, bakla sofa evlerinin ve tamirhanenin de içinde bulunduğarsanın bir an önce satılmasını istemeleri, bu konuda gözlerini karartacak kadar ısrarcı olmalarıydı. Babalarından gelebilecek en sönük bir itiraza hatta ufak bir tereddüde dahi razı değillerdi. Arsayı satıp müteahhide verecekler, müteahhit oraya çok katlı modern bir apartman dikecek, apartmandan kardeşlerin her birine ikişer, üçer daire düşecekti. İcara verdikleri dairelerin gelirleriyle de gül gibi geçinip giderlerdi. Bir baba daha ne isteyebilirdi ki? Kendisi de dilediği daireyi seçebilecekti üstelik. Böylece hayalet benzeyen bu eski evden, artık bir işe yaramayan bu kılıksız ayakkabı tamirhanesinden

ve ilçenin ortasında yaban otu gibi duran, insanların görünce yüzünü ekşittiği bu harabe bahçeden de kurtulmuş olacaktı. Annelerinin vefatından sonra yıllar boyu güç birliği içinde hareket etmiş, aynı bahanelerle donanarak aynı sözlerin ağırlığında kenetlenmiş, aynı aşağılayıcı, hesapçı bakışları kuşanarak babalarının etrafını aynı duygularla dikenli tel gibi çevirmişlerdi. Gitgide şiddeti artan bir baskıyla ve her seferinde ses tonlarını daha da yükselterek yapıyorlardı bunu. Saygısızca, arsızca ve merhametsizce.

Doğduğu, büyüdüğü bu yeri babasının, annesinin Hakk'a yürüdüğü bu evi, üzerine hayatının kokusu sinmiş bu taşı, toprağı, bereketiyle mutlu bir yaşam sürmelerini sağlayan bu tamirhaneyi onlara ihanet eder gibi nasıl terk edecekti? Çocukları ve torunlarının her biri için diktiği ağaçlara nasıl kıyacak, çikrikli kuyuyu nasıl kurutacak, kubbeli çardağı nasıl yıkacaktı? O kadar anıyı nasıl silip süpürecek, yaşanan onca hatıranın yerle bir edilmesine nasıl izin verecekti? Zaten bir ayağı çukurda, bir gözü topraktaydı. Biraz anlayış biraz vefa gösterecekler, biraz sabretsekler, huzur içinde ruhunu teslim edinceye kadar bekleseler olmaz mıydı?

Son seferde, kendilerini kaybetmiş bir hâlde yine tamirhaneye dayanmışlardı. Çocukların irili ufaklı bir yığın dokundurması, ipleme,

çeşit çeşit kinayeli, imalı, hakarete varan ezberlenmiş talimli sözleri Koca Köşker'in ciğerlerine tesiri her zamankinden daha şiddetli zehirli bir hava gibi yayıldı, yüreğine ucu çatallı bir iğne gibi battı. Meğer ağaçlar içten içe çürürmüş, her ağacın kurdu da kendi özünden olurmuş. İnsan en çok kalbi kırıldığında susarmış meğer. İşittiklerini acıyla yutar, söyleyeceği bir sürü şeyi kolayca unuttur, diğer bütün yenilgileri boşa düşüren bir mağlubiyetle başını kaldırıp da tek kelime edemezmiş. O da edemedi. Konuşmaya kalktı, kelimeleri bulamadı, bulduysa sözünü taşıyacaklarına kanaat getiremedi. Boynunu biraz daha bükte, başını biraz daha önüne düşürdü. Yüzünü saklamak istedi, olmadı. Doğrulup ayağa kalkmak istedi onu da beceremedi. Yer yarılıysa da yerin dibine geçseydim diye iç geçirdi.

Gök gürlemesinin tamirhanenin kapısını kızgın bir alacaklı gibi dövdüğü bir vakitte pencereye varan iri damlalar, balçıkla sıvanmayacak yerler için ağız açtı. Rüzgâr, kapanmayacak yaralar adına söz söylemeye niyetlendi. Başka bir kılığa bürünen yağmur şiddetini iyice artırdı, bulduğu boşluklardan tamirhanenin içine sızdı. Önce bir o tarafa bir bu tarafa hızlı hızlı yürüyen, yürürken de yanaklarını şişirerek uzun uzun puflayan çocuklarının ayaklarına sonra tamirhanenin çukurlaşan yerlerine ulaştı. Oluşan su birikintisinde

gölgeler belirdi. Köşker, suda, çocuklarının yağmurdan kaçıp dükânın demir kapasını zorlayarak açışlarını, içeri girişlerini, korkmuş bir kedi gibi tezgâhın altına saklanışlarını, komik bahanelerle su birikintilerinde sıçrayışlarını gördü. Neşeli sesleri boşluk bırakmadan her yeri doldurdu. Minik gülüşleri tamirhanenin güngörmüş köşelerinde yankılandıktan sonra gümraklaşarak dalga dalga geri geldi, Köşker'in çehresine yansıdı, gözyaşı oldu aktı. Onunla beraber boyası ağarmış soluk yüzlü duvarlar, ahşap dolaplar, demir raflar, ömrü uzatılmış eski ayakkabılar ağladı. Nefesi iyice daraldı Koca Köşker'in, omuzları iyice dikleşti. Tuhaf bir duygu acı bir şekilde midesinden ağzına doğru ilerledi. Yüzü yaşama ümidini kaybetmiş bir hastanın yüzüyle yer değiştirdi.

Havadaki gerginlik de bundan nasibini aldı, yerini yepyeni bir sessizliğe bıraktı. Gök sustu, yağmur dindi. Güneşin ışıkları, bulutların arasından sıyrılıp pencereden içeri girerek yerde kanamalı bir yara gibi duran suda parladı. Köşker'in elindeki sayacı, çekici ve diz üstü üçayak kunduracı örsü yere düştü. Çıkan iki ayrı keskin ses kulaklarda çınlamadan önce su birikintisindeki görüntüleri başka suretlere çevirdi. Dolunay berraklığında eşini gördü Köşker. Eşi, durgun suyun içinden gülümseyerek elini uzattı. "Hadi," dedi, "hadi gel artık."

RUHUN ŐIFASI OLARAK OKUMA EYLEMİ

MUSTAFA UÇURUM

ilkokul üçüncü sınıftaydım. Okulda yapılacak bir tören için, “Kim şiir okumak ister?” diye sormuştu öğretmenimiz. Birdenbire parmağımı kaldırmışım. İlk kaldıran da ben olduğum için beni seçti. Ne olduğumu bile anlamadan öğretmenimizin dolma kalemle inci gibi yazdığı şiiri elimde buldum. Şiiri ezberledim.

Evde defalarca prova yaptım. Anne-me, nineme, komşulara her fırsatta şiirimi okudum. Her zaman aynı ciddiyetteydim. Hazır ol vaziyetinde ve başım dik, şiirin coşkusuna uygun bir ses tonuyla okudum şiirimi. Televizyon açılırken ve kapanırken *İstiklal Marşı* okunurdu. Askerler büyük bir ciddiyetle okurdu mar-

şımızı. Bu açılış ve kapanışları bile seyretmeyi kaçırmazdık. Ben de şiirimi okurken tıpkı askerlerimiz gibiydim. Şiir okumak da önemli bir işti çünkü. Tören günü gelince de aynı güzellikte ve ciddiyette şiirimi okuduğumu hatırlıyorum. Elbette hayal meyal. Yıl 1982. Fotoğraf çekinmenin fermana mahsus olduğu



yıllar. Neredeyse kimsenin evinde makine yok. Ancak fotoğrafçı gelecek de okulda toplu fotoğraf çekecek. Bir tek kare fotoğrafım yok şiir okurken. Programda fotoğraf çeken de yoktu. Herkes sadece okunan şiirleri, yazıları dinlemenin keyfini yaşıyordu. Ânı yaşamak diyoruz ya, tam da öyleydi eski zaman törenleri. Şiir okumak o kadar hoşuma gitmişti ki öğretmenimiz ne zaman “Şiir okumak isteyen var mı?” diye sorsa parmağını ilk kaldıran ben oldum. Sınıfın kadrolu şiircisi olmuştum. O gün bugündür okumak ve özellikle şiir okumak benim için büyük bir keyif hâli oldu. Okumayı bir zorunluluk olmaktan öte mutlu olma sebebi gördüm ve mutlu olmayı hiç ihmal etmedim.

Okumak, insanın hem zihnini hem de ruhunu besleyen bir eylem. Sayfalar arasında gezinirken farklı dünyaları keşfetmeyi, yeni düşüncelerle tanışmayı ve kendini bulmayı, okumanın insana sunduğu en değerli hediye olarak görüyorum. Şiir ise bu okuma eyleminin en yoğun, en derin hâli. Her dize, insan ruhuna dokunan bir mücevher gibidir; sade ama derin, kısa ama kapsamlı. Şairin şiirde verdiği duygunun daha da derinine inmek gibi bir arzuyu görüyorum şiir okurken.

Okumak, bilgiye ulaşmanın ötesinde, insanı empati yapabilen bir kişi hâline de getiriyor. Bir roman kahramanının gözünden dünyayı görmek, bir deneme yazarının düşüncelerine ortak olmak, kişinin kendi bakış açısını genişletiyor. Bu sayede, bir insan sadece kendi hayatını değil başkalarının yaşamlarını da anlamlandırmayı öğreniyor. Okumayı tam anlamıyla öğrendiğimde -ki ikinci sınıfın sonuydu- annemle anneanneme kitaplar okumaya başladım. İlk okuduğum kitap *Minyeli Abdullah*’tı. Babamın merak edip aldığı, evdeki rafta duran bir romandı bu. Kitabı okurken Abdullah ile Kahire sokaklarını adımladığımı, hamallık yaptığımı hissetmiştim. Bunu hem yazarın anlatımındaki gerçeklik hem de roman kurgusu sağlamıştı. Refik Halid’in “Eskici” hikâyesiyle de Hasan’ın yerinde bulmuştum kendimi. Vapurla Filistin’e doğru yola çıkan, portakal bahçelerinden gelen kokuyu içine çeken, yalnızlığıyla baş başa kalan, Türkçe konuşan bir eskiciyi bulunca yüreğinin sesine kulak verip coşan Hasan gibi dolaşmışım uzun süre.

Şiirde, şairin yerine kendini koymaktan öte daha çok duyguyu hissetme çabası vardır. Çünkü şiir duygulara ulaşmanın, insan olmanın özüne temas etmenin bir yoludur.

Birkaç satırla koca bir dünyanın anlatılabilmesi, bir dizede bir ömrün saklı olması şiirin gücünden gelir ve bu güç, şairin söz hazinesiyle gönül hazinesinin bir ürünüdür. Şairin kaleminden dökülen kelimeler okuyucunun yüreğinde ancak yeni bir yankı bulabilir. Bir şiiri okuyan kişilerin farklı duygular hissetmesi de bundandır. Bu, kişinin kendi iç dünyasını keşfetmesine ve duygularını ifade edebilmesine de olanak tanıyan şiirsel bir zenginliktir.

Yahya Kemal, öğretmen olan öğrencisini okulda ziyaret eder. Öğrencisi de derste “Sessiz Gemi” şiirini inceleyeceklerini ve hocasının da dersi dinlemesini rica eder. Sınıfa gelir şair. Arka sıraya oturup dersi dinler. Öğrencisi ayrılıktan, ölümünden, sallanan mendilin bir ayrılık habercisi olduğundan bahsederek şiiri açıklar. Ders bitince Yahya Kemal’in yanına gider öğretmen. Anlatımı nasıl bulduğunu sorar hocasına. Yahya Kemal şairle okuyucu arasındaki köprüyü ifade eden unutulmaz o ince yorumunu yapar: “Çok güzel anlattın. Çok beğendim ama ben bu şiiri yazarken bunların hiçbirini düşünmemiştim.” Durum tam da budur. Anlatılanla anlaşılanın farklılıklar arz ettiği bir gizemli dünyadır şiir.



**Şiir, okuma
eyleminin en
yoğun, en derin
hâli. Her dize, insan
ruhuna dokunan bir
mücevher gibidir;
sade ama derin,
kısa ama kapsamlı.**

Okumanın insana kattığı değerlerden biri de hayal gücünü geliştirmedir. Okurken hayal âlemine dalmak dediğimiz bir üçüncü boyuttur hayal dünyası. Her metin, okurun zihninde farklı imgeler oluşturur; bu, insanın açılımını, güçlü düşünme becerisini artırır. Tolstoy'un "İnsan Ne ile Yaşar?" hikâyesini okurken insanın, yaşadığı âlemden bir süreliğine uzaklaşmadan olayların içine tam olarak girmesi mümkün değildir. Görünmeyeni görmek ve anlatılmak isteneni tam olarak idrak etmek için hayal gücünün devreye girmesi gerekir.

Şiirde bu hayal gücü zirvededir. Şairin metaforlarla bezediği dizeler okuru bambaşka bir evrene götürür ve orada kendi anlamını bulmaya davet eder. Anlamsızmış gibi görünen bir şiirin dizelerinin derinliğine inildikçe ortaya çıkan imgesel boyut, şairin şiirinde vermek istediği mesajın çözümlemesinden başka bir şey değildir.

Ayrıca, şiir okumak insana sabrı ve derinliği öğretir. Bir şiiri anlamak, her kelimenin altındaki duyguyu keşfetmek zaman alır. Bu süreç insana düşünceleri yavaşça tartmayı, sözlerin altında yatan anlamları aramayı öğretir. Bu yüzden ki şiir okumak derinlikli vakitler ister. Üçüncü sınıfta coşkuyla ilk okuduğum şiirden bu yana hep bunu yapmaya çalıştım. Şiir için en özel vakitleri ayırdım kendime.

Okumanın ve özellikle şiir okumanın insana kattığı bir değer vardır. Bu sebeptendir ki şiir okuyucusu her zaman az, öz ve özel olmuştur. "Şiir kitapları tutmuyor." gibi sözler şiirin değeriyle ilgili değil şiir okumakla ilgili bir meseledir.

Okumayı sadece bilgi edinmek olarak görmek bir kısır döngünün şiire yansıyan olumsuz tezahürüdür. Zihnin bilgiye olduğu kadar duyuya da ihtiyacı vardır. Okumak bir insanı bilgiyle zenginleştirirken, şiir okumak o insanı duygularla yoğurur. Bu iki eylem, insanı daha bilinçli daha duyarlı ve daha üretken bir varlık hâline getirir. İnsan okudukça büyür; şiirle beslendikçe ruhunu tamamlar.

Okumaya ve şiire hayatımızda yer açtığımız her an aslında kendimize bir iyilik yapıyoruz. Bu iyilik bizi daha derin daha anlamlı bir yaşam yolculuğuna çıkarıyor. İnsan Yunus Emre'den bir dörtlülük okuyunca kendini bir huzur ikliminde hissediyor. Yaşamak, var olmak, hissetmek, hayatın derinliğine dalmak gibi bir ruh hâlinin demet hâlinde sunulmasını hissediyor içinde.

"Dağlar ile taşlar ile / Çağırayım
Mevla'm seni / Seherlerde kuşlar ile
/ Çağırayım Mevla'm seni." Yunus'un bu şiirinden sonra seherde ötüşen kuşlara nasıl olur da sıradan bir hisle bakabilir insan?

Ya da bu anlatım yoğunluğunun ruha yansımaları hikâyede düşünecek olursak; Ömer Seyfettin'den bir hikâye okuduktan sonra insan yalan söylemenin acısını, sadakatin kudretini, söz vermenin insanı sarsan ağırlığını nasıl göz ardı edebilir?

Okumak, insanın zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimine katkıda bulunan en temel ihtiyaçlardan biri olarak hayatımızın merkezinde yer alıyor. Bir öykünün kapısını aralayıp bir şiirin dizesine dokunarak hayatımıza renk ve anlam katabiliriz. Yeter ki harflerin ipine sınıksız tutunalım.

1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Yunus Emre'nin şiiriyle: Yalancı dünyaya konup göçenler / Ne söylerler ne bir haber verirler

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...

Hayatı idame ettirecek zorunlu ihtiyaçlar dışında: Doğa, çay, kitap.

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

İğde çiçeği kokusu.

4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?

Doğa fotoğrafçılığı.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, *Seyahatname*'sindeki anlatım, gezdiği yerler, sadece Allah'ın yarattığı arzı görme arzusu... Okuduğum her satırında keşke onun yerinde ben olsaydım dediğim biri. Alternatif kişi Evliya Çelebi.

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?

Küçük bir dağ köyü, köyde tek katlı bir ev, evde doğmuş, büyümüş herkes hayatta ve her şey çocukluğunuzdaki gibi...

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?

Üniversite ikinci sınıf, fakültenin ön bahçesi, bir an, sonra bir ömür...

8 Mevsimlerden hangisi?

İlkbahar.

9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

Mekke'nin fethi ile Hz. Musa'nın kavmiyle Kızıldeniz'den geçişi arasında kaldım.

10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru...

Allah bizi affedecek mi?

11 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?

Müzik dinlemek.

12 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Henüz raf boş.

13 Ruhunuzda iz bırakan biri?

Babam.

14 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Unutmak.

15 Ruhunuz nereli?

Bir yere ait hissetmiyor.

16 Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/ duymak istediğiniz o ses?

Sessizlik.

17 Geçerken gördükleriniz...

İnsanın insana yaptığı kötülükler...

18 Bir notunuz var mı?

Burası dünya!
Ne çok kıymetlendirdik.
Oysa bir tarla idi;
ekip biçip gidecektik ... (Cahit Zarifoğlu)

AYAKÜSTÜ SORULAR?

“Gökleri ve yeri yerli yerince yarattı. Sizi şekillendirdi ve şekillerinizi de güzel yaptı. Dönüş ancak O’nadır.”

Teĝbn, 64/3



Günün o saatinde kafenin açık hava bölümü, güneşle gölgenin birbirine karıştığı bir tür sabır sınavına dönüşüyordu. Ahşap masalar birbirine mesafeli yerleştirilmişti ama bir masa vardı ki diğerlerinden daha izole bir köşeye sıkışmıştı. Sanki kendi rızasıyla değil de çevrenin nezaketsiz nezaketiyle oraya itilmiş gibiydi.

Sekiz, dokuz yaşlarında bir kız çocuğu balkon demirlerine tutunmuş, bir an yukarıdaki ağaçlara, sonra toprağa, sonra tekrar göğe bakarak tiz bir çığlık attı. Ne kelimeydi bu, ne cümle. Ne de öfke. Belki bir sevinç belki yalnızca var olduğunu haykırmak isteyen bir ses. Kafenin diğer masalarındaki insanlar bir an durdu; kaşla göz arasında, kaşla alın arasında, gözle fincan arasında kaçamak bakışlar fırlatıldı.

Annesi, güneş gözlüklerinin ardına sakladığı yüzüyle kızının yanına yaklaşıp usulca ve acemice eğildi: “Şişt... tatlım, lütfen... ama bak, insanlar bakıyor... ne olur...” Kadının sesi hem yalvarır gibiydi hem de titrek bir öfke taşıyordu. Sözcüklerinin ucunda birikmiş bir yorgunluk vardı. “Ayıp olur”, “rezil olduk”, “kimse böyle çocukla dışarı çıkmaz” gibi yıllar içinde kemikleşmiş ama hiçbir zaman yüksek sesle dile getirilmemiş cümleler...

Kız, demirlere yaslanmış hâlâ bağıırıyordu. Saçları dalga dalga omuzlarına düşüyor, güneş alnını yalarken yüzündeki güzellik neredeyse tanımsız bir hüzne karışıyordu. Duru bir güzelliği bu ama içine giremeyenler için sadece seyirlikti.

Masanın diğer ucunda baba vardı. Arkası dönüktü. Aslında çoktan gitmişti ama oturmaya devam ediyordu. Karısı bir şeyler anlatıyordu, yine aynı şeyleri, yine bakıcı, yine komşuların söyledikleri, yine o geceki nöbet... Adam duymuyor gibi yapıyordu; belki gerçekten duymuyordu.

Abla yan sandalyede bacak bacak üstüne atmış, yüzünde kusursuz bir makyaj. Yeni yapılmış tırnaklar telefon ekranına dokundukça pıt pıt ritmik sesler çıkarıyordu. Her şeyin dışında, her şeyin üstünde gibiydi. Gözlerini bile kaldırmadan annesinin “Baksana Selin!” sözünü sessizce geri çevirdi.

Annenin sesi çatallanıyordu: “Bak ama... bak bir daha böyle yaparsan eve gideriz. Bakıcımı ararım. Canan gelsin o zaman hafta sonları. Söz ver, tamam mı? Susarsan, sana dondurma alacağım. Hadi ama lütfen...”

Etraflarındaki masalarda kaşlar kalkıyor, kaşıklar duruyor, bir yudum kahve tam ağza gitmek üzereyken kısa bir duraksamayla masaya geri bırakılıyordu. Kimse yüksek sesle bir şey demiyordu. Çünkü insanlar “anlamadıkları” bir durumla karşı karşıya kalınca böyle yaparlar. İnsanlar çözemedikleri sahneleri seyretmekte zorlanır. Bu tür durumlara mahcubiyetle, bazen de savunmaya geçen bir sessizlikle tepki verirler.

Ve modern nezaket, çoğu zaman bir tür mesafeli kaçıştır: Görgünün içine saklanmış ilgisizlik. Herkes gözlerini kaçırıyor ama bir yandan da dikkatle izliyordu; çünkü anlayamadıklarını işlerinden yargılamadan edemiyor-

lardı. En derin yalnızlık da tam orada başlıyordu; kalabalığın ortasında, herkesin duyup kimsenin duymamış gibi yaptığı yerde.

Annenin gözlüğünün arkasında ne vardı bilinmez. Uykusuzluk. Çaresizlik. İçinde devinip duran ama dışarıdan duyulmayan çığlıklar. Belki de hepsi. O an yalnızca kızının saçlarını okşamak istiyordu ama elleri bile yorulmuştu. Ya da belki sadece kendi sesini bile duyamayacak kadar kalabalığın içindeydi.

Tam o sırada, birkaç masa ötede bir başka sahne vardı. Küçük bir masa, üzerinde bir ice cafe latte, bir sade americano ve iki kaşık ucunda beyaz kremaya bulanmış profiterol parçaları. Karşılıklı oturan genç bir kadın ve ergen sayılabilecek bir kız sohbet ediyorlardı ama kızın iri gözleri diğer masaya kilitlenmişti.

Zeynep on iki yaşındaydı. Olağanüstü bir farkındalığı, yaşının çok ötesinde bir sezgisi vardı. Etrafındakiler onun gözlem gücüne hayran kalırdı. Sanki hayata, hiçbir ön yargının camını koymadığı berrak bir mercekten bakıyordu. Doğrudan, filtresiz, olduğu gibi. O gün, teyzesiyle çıktığı bu küçük tatlılı-cafeli gezide, bambaşka bir evrende olan karşıdaki kız çocuğunun varlığında takılı kalmıştı.

Teyzesiyle bir şey konuşur gibi yapıyordu ama zihni öteki masadaydı. Çığlıkları duyduğunda ilk irkilen o olmamıştı. O yalnızca bakmıştı. Uzun uzun. Diğerlerinin utangaç kaçamaklığına düşmeden. Zeynep anlamıştı. Henüz adını koyamasa da...

Kumral saçları, ince teni, güneşte parlayan alnıyla bağıran kızın yalnızlığı, Zeynep'in iini çizmişti. Sanki biri tahtaya tırnaklarını geçirmişti de sesi başkasına gitmemiş ama Zeynep'in ruhuna işlenmişti. O an düşündü: Herkesin susturmaya çalıştığı bu ses, belki de en hakiki olandı. Sessiz kalmayı marifet sananların anlayamayacağı bir dile aitti. Latteşinden bir yudum aldı, gözlerini kısmadan izlemeye devam etti. Başını yana eğdi.

“Herkes öyle bir bakıyor ki asıl garip olan kendileri. Kızcağız bağıra bağıra anlaşılacak istiyor; ötekiler ise fısıltıyla bile anlaşıyor.”

Küçük kız birden balkon demirlerine abanarak coşkuyla bağırmaya başladı. Kafasını geriye atıyor, kollarını iki yana açıyor, gözleriyle gökyüzünü yutmak istiyor gibiydi. Yakınlardaki bir çiçeğe konan kelebek, bahçede güneşlenen beyaz kedi, sonra rüzgârda salınan ince otlar... Her biri onun dünyasında bir şölene dönüşmüştü. Coşkusu büyüdükçe annenin elleri titremeye başladı. Gözlüğünün altındaki çukurda ne vardı bilinmezdi ama yüz hatları keskinleşiyor, omuzları küçülüyordu. Kadın susuyordu, çünkü artık susmak bile bir mücadeleye dönüşmüştü.

Baba, arkasını dönmeye devam etti. Omuz başında bir kas hareket etti sadece, belki öfke belki utanma belki tamamen nötr bir refleks. Alışmanın ve yılgınlığın tuhaf birleşimi.

Zeynep uzun süre sustu, sonra birden sesi fısıltıdan biraz daha yüksek bir merakla sordu: “Teyze... Bazı insanlar neden daha sessiz, bazılarıysa bu kadar gürültülü? Aynı dünyaya gelmişiz ya hani... ama aynı karşılamıyoruz hiçbir şeyi.”

Teyzesi bir an başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Yanlış bir şey söylemekten çekinerek: “ünkü Zeynepiğim, her insan bir başka ayetin tefsiri gibidir. Kimi suskun bir hikmettir, kimi coşkulu bir nida. Allah'ın, kullanı üzerindeki tasarrufunda adalet var ama adalet her zaman eşitlik değil. Bize düşense şahitlik. Bazen susan bir çocuğa, bazen çığlık çığlığa konuşan birine. Kâinat büyük bir kitap; insan da öyle. Her biri başka türlü okunur. Anlamayana garip gelir ama kalbiyle görene ne pencereler açılır...”

Derin bir nefes aldı. “İnsanlar genellikle Allah'ın herkese aynı imtihanı verdiğine inanırlar. Oysa bazı insanlar susarak imtihan olur, bazıları çığlık çığlığa. Kimse kimsenin tartısıyla ölçemez ki hikmeti. Belki de en büyük sessizlik, söylediğin gibi duyulmak için bağırmaktır.”

Teyzesi başını çevirdi, Zeynep'in gözlerindeki derinliği gördü. O anda yalnızca kelimeleri değil yüklerini de paylaştı. Başını usulca salladı.

Tam o sırada annenin başı yavaşça döndü. Bir içgüdüyle, nereye baktığını bilmeden çevresini süzdü. Gözlüklerinin ardındaki yorgun bakışlar, Zeynep'in bakışıyla keşti. Bir anlığına iki kadın -biri küçük, biri tükenmiş- birbirine bakarken zaman kırıldı.

Zeynep'in gözlerinde ne merhamet vardı ne acıma. Sadece anlayış. Sadece orada olma hâli. Kadın gözlüğünü hafifçe yukarı itti. Dudak kenarları kıpırdadı ama sesi çıkmadı. Bir teşekkür. Bir özür. Belki yalnızca bir iç ekişti, onca gürültünün içinden sessizce fısıldanan bir kabul.

Tam bu esnada, terasın diğer ucundan yaşlı bir çift, arkalarında kırklı yaşlarında bir kadın ve bir adamla

birlikte içeri girdi. Yaşlı adam bastonuna yaslanıyor, yanındaki kadının koluna hafifçe dokunarak yürüyordu. İleri yaşlarına rağmen yüzlerinde kibâr bir neşe, gülümseyen bir sükûnet vardı. Kadın daha sert hatlıydı; başı örtülü, yüzü dikkatli ve dışa dönüktü. Gözlerinin kenarları gülmüyordu ama bakışlarında yıllanmış bir derinlik vardı.

Onlarla gelen orta yaşlı sayılabilecek hanım ilk bakışta dikkat çekiciydi; açık tenli, sarışın, üstüne ince bir ferace giymiş, başına yeni bağlamaya alıştığı belli bir örtü takmıştı. Yüzünde mahcup bir itina, dudaklarında telaffuzu çırpınan Türkçeye özgü nazik bir gayret vardı. Yeni Müslüman olduğu belliydi; giyiminde bir arayışın, bakışında bir teslimiyetin izleri. Yanındaki orta yaşlı bey -muhtemelen eşi- uzun sakallı, şalvarlıydı. Hâliyle belirgin ama özensiz değil, kendinden emin ve vakarlı bir yürüyüşü vardı.

Zeynep onları fark ettiğinde yeniden dikkat kesildi. “Teyze,” dedi hafifçe, “bak şu hanım Türk değil galiba. Ama hiç yabancı gibi durmuyor.” Gerçekten de kadının yüzünde hem gurbetin hem de taze bir inancın çizgileri vardı. Gelinlik sesinde fazladan bir yumuşaklık, Türkçesinde ise sevimli bir özen hissediliyordu.

Yaşlı adam boş buldukları tek masayı işaret etti. Orası da küçük kızın ailesinin hemen yanındaydı. Tereddüt etmeden oturdular. Oğulları olduğu anlaşılan adam, annesinin koltuğunu çekti, gelin masadaki örtüyü düzelitti, yaşlı kadının kahvesini sipariş etti. Kimse ocuğun bağırışına, annenin telaşına bir tepki göstermedi.

Dede göz ucuyla bir kez baktı ve sonra sakince çevresine döndü. Masaya yerleşme telaşı içinde yan masaya ilk

dikkat kesilen, yaşlı teyzeden başkası olmadı. Yüzünü tam çevirmedi ama o yaşa gelmiş bir göz, doğrudan bakmadan da çok şeyi görebiliyordu. Önce çocuğa, sonra anneye baktı uzun uzun. Kadının gerilmiş omuzlarını, dudaklarından dökülen uyarıları, gözlüğün arkasına gizlenmiş panik kırıntılarını inceledi.

Bir süre sustu. Gözlerini gelininden kaçırıp annenin yanına doğru eğildi. Sesi ne alçaktı ne yüksek ama sanki sadece o kadının duyabileceği bir frekansta titriyordu: “Evladım... affeder-sin karışmak gibi olmasın ama... belki bu kadar uyarımasan mı? Hani olur ya, insan çok uğraştıkça düğüm daha da sıkışır. Bak ben bilmem ama bizim oralarda derler ki; bazen bırakmak gerekir. Bu senin elinde değil, onun da değil. Belki de çocuğun gerginliği senin gerginliğinden ileri geliyordur. Rahatla biraz. Kim ne düşünürse düşünsün. Bırak rüzgâr essin, çiçek sallansın. Çocuk bağırsın. Bazen bağırarak da bir duadır.”

Kadın bu cümleleri tam anlamadı belki. Ama gözlüğünün arkasındaki bakış bir an boşluğa sabitlendi. Göğsüne görünmez bir el inmiş gibi sustuğu yerde kalakaldı.

O anda Zeynep ilk kez gülümsedi. Herkesin kaçtığı yere isteyerek oturmak... Bu da bir şeydi.

Sonra kadın başını yavaşça kaldırdı, yan masadakilere doğru hafifçe eğildi. Normalde böyle bir şeyi yapacak biri değildi. Ama bir yerinden çatlamıştı sabrı. Belki de ilk kez kırıldığı yerden ses geldi. Ve o ses, içini anlatmaya çağırıyordu.

“Ben... şey... sizden af diliyorum. Belki rahatsız ettik. Ama bu aslında bizim için sıradan bir gün. Hep sıradan ama hiç kolay değil. Kızımız... yani Defne...

ağır spektrumda. Asla komut almıyor. Hiçbir beklentiye cevap vermiyor. Vermek zorunda da değil biliyorum ama... yaşarken anlaması zor.”

Yan masadakiler -feraceli gelin, şalvarlı genç adam, başörtülü yaşlı kadın, Zeynep ve teyzesi- sessizce dinliyordu. Diğer yandaki masada saçını son kez toplayan abla bacak bacak üstüne atmış telefon ekranına gömülmüş konuyla ilgisiz görünüyordu. Gösterişli gözlükler, markalı çantalar, taşlı, payetli telefon kılıfları. Yamacında ise yavaş konuşmalar, ince örtüler ve sessiz bir kabulleniş.

Anne devam etti: “Bakıcı bulmak mesele. Olsa da güvenemiyorsun. Zaten biz hep nöbetteyiz. Ben eşimle dönüşümlü uyuyorum neredeyse. Geceleri nöbet geçiriyor. Hıçkırma hıçkırma uyanıyor. Bazen sadece duvara bakıyor saatlerce. Ve biz sadece izliyoruz. Bir de okul meselesi var. Duyusal farklılığı olan çocuklara uygun bir özel okul bulduk ama yıllık altı yüz bin lira. Altı yüz! Eğitim sanki bir lüksmüş gibi. O da tam uyum sağlamadı zaten. Dışlandı. Öğretmenler bile bazen mesafeli.”

Kadın bir solukta söyledi bunları. Sesi çatallanmadı ama kelimelerinin ucu kırıldı. Bir açıklama değildi bu, bir sığınmaydı. Ve belki biraz da bir teslimiyet.

“Geleceği beni korkutuyor. Bizden sonra ne olacak? Kim bakacak? Onu seven biri olacak mı hayatında? Bağımsız olabilecek mi? Bazen sadece bunları düşünmek bile insanı gece uykusunda donduruyor.” Son cümle yaşlı hanımdan çok, kendineydi. Ve belki de ilk kez bu kadar yüksek sesle dile getiriliyordu.

Babaannenin eli yavaşça annenin elinin üzerine kondu. Gözleri yumu-

şaktı ama dikkatli, anlayışla bakan, fakat boş bir teselli sunmayan gözler. Hafifçe eğildi, sanki kendi kızına konuşur gibi: “Evladım... zor. Çok zor. Senin yaşadığını ben yaşamadım ama anneliğin hep bir imtihan olduğunu öğrendim. Kiminin imtihanı sessizlikle, kimininki gürültüyle. Ama bil ki bazen dua, bir cümle değil bir bakış, bir sabır, bir el tutuşudur. Bazen de Allah bazı kullarına özel hikâyeler yazar. Sizin hikâyeniz zor belki ama kıymetli. Çünkü sen, isyan etmiyorsun. Ama unutma evladım, bu çocuk sana bir yük değil bir emanet. Ve emanete gösterilen özen, sahibine duyulan hürmettir.”

Bu kadarı yetti. Zaten konuşulsa ne söylenecekti? Kim bundan ötesine geçebilirdi?

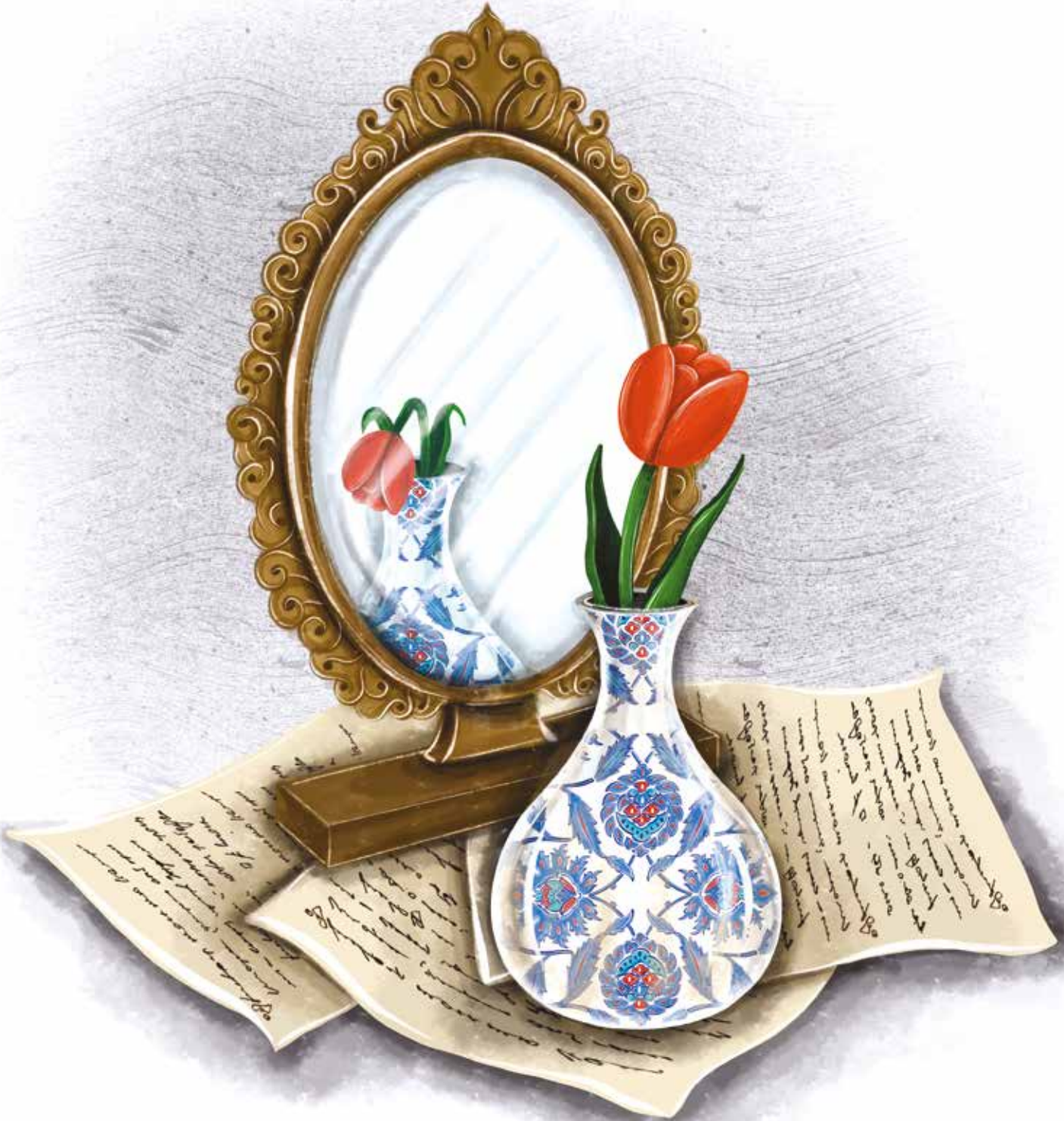
Üç masa arasında görünmeyen ama hissedilen bir dinginlik doğdu. Defne hâlâ çılgık çılgına balkon demirlerine asılıyordu ama artık sesinin tonu değişmiş gibiydi; bir başkaldırı değil bir varlık ilanı gibi. Annesi gözlüklerini usulca çıkardı, kucağındaki mendille alnını sildi. Baba başını biraz çevirdi, hafifçe kıpırdadı. Ablanın bakışları telefona değil kız kardeşinden yana kaydı. Üç masanın içindeki insanlar artık yalnızca birbirlerinin yanında değil birbirlerinin içinde gibiydiler.

Zeynep ayağa kalkarken arkasına dönüp bir kez daha küçük kıza baktı. Teyzesinin elini tutarken yüzünde garip bir hafiflik, gözlerinde sükûnetin izleri vardı. Kendi sessizliğini ilk kez bu kadar sevmişti.

Kafe aynıydı, masalar aynıydı. Ama o üç masada oturanlar artık sadece o günün değil birbirlerinin de şahidiydi. Ortaklıkları kalplerini bir nebze ferahlatmış, yüklerini hafifletmiş gibiydi.

ÂŞIKLA MAŞUK ARASINDA “MERHABA” BAHSİ

CANAN OLPAK KOÇ



Ataların tespit ve yargılarının genelgeçer doğrular olduğu muhakkak. Sonuçta yüzlerce yılın, onlarca neslin gözlem ve tecrübesi var işin içinde. Fazlasıyla da zekâ elbette. Ağaca bakan keçinin, dala çıkan oğlanın olduğunu akıl edip buradan yola çıkarak çocuk-ebeveyn ilişkisi üzerine bir genellemeye varmak, sahidan büyük zekâ gerektiriyor.

İşte o atalar, hayvanların koklaşa koklaşa, insanların konuşa konuşa anlaşabileceğine kanaat getirmişler. Gerçi günümüzde onca iletişim olanaklarının gelişmesine, akıllı cihazlar sayesinde dillerin bile başka dillere anında çevrilebilmesine karşın insanlar konuşabilme konusunda yetersiz kalıyor, fakat bu noktadan hareketle ataların yanlış bir yargıya ulaştıklarını iddia edemeyiz. O, tüketim çağı insanının benmerkezci tekilliğinin eseri.

Doğrudur, insanın insana mesafesini söz bitirir. Yine de şunu göz ardı edemeyiz: İnsanlar da sözün kıvama girebilmesi, kelimeler arasındaki tereddüt perdesinin kalkması için samimi bir temasa ihtiyaç duyar. Ki o teması, şu sihirli sözcük karşılar: Merhaba. Öyle bir sözcüktür ki merhaba, ağızdan çıktığı anda sözlük anlamının çok ötesinde anlamlara genişler. Birileriyle merhabayı kestiğimizi, bir başkasıyla merhabamızın bile olmadığını, kimisiyle bir merhabadan ibaret iletişimimizin olduğunu hatırlarız mesela.

Malum, divan edebiyatımızın düşünceli şairleri hemen her şeyi

aşkla ilintilemeyi severler. Arkaik okurdan bugüne kimin beklentisi bu yönde değildir ki? Hani şiire de aşk bir başka yakıştır! Divan şairlerince aşk bağlamında değerlendirilmekten nasiplenmiş anlamlardan biri de işte yine “merhaba”dır. Sözcük, âşıkla sevgili arasındaki mesafenin, sevgilinin ilgisizliğinin somutlaştırılması noktasında şaire fazlaca imkân sunmuş görünüyor. İlkin Aynî'ye kulak verelim:

Nice efsûs olmayum ki bana virmez bir selam
Her rakib-i nâ-kese bin merhabâ eyler diriğ

Şair “Sevgili, her rakiple binlerce kez merhaba edip benden tek bir selamı esirgerken ne diye hayıflanmayayım?” diyor. Nasıl bir sitem, nasıl bir içleniştir. Beyitte geçen nâ-kes hem pinti hem de alçak anlamlarına geliyor. Rakibin özelliği hangisidir peki? Âşık açısından bütün olumsuz özellikler rakibe uygundur. Fakat burada kasıt, cimri anlamındadır. Zira binlerce merhaba eyleyen sevgilinin cömertliğiyle tezat yapılmıştır.

Aynî, selamlaşmayla merhabalaşma arasında kıyaslama da yapıyor: Biri uzaktandır, diğerinin gerçekleşmesi için ten teması gerekir. Âşık uzaktan selama razıdır aslında. Mütevazılık âşık olanın şanındandır. Gelgelelim yetinmeye razı olduğu azdan bile mahrum bırakılıyor. Bu bahiste Visalî de aza kanaat etmeye hazır görünüyor:

Bu Visâlîden selamı çünkim idersin diriğ
Kırpigünün ucına yan ki geçür kıl merhaba

Sevgilinin ondan, nasılsa selamını esirgeyeceğini söylüyor şair. Şairin öngörüsü bir yana aslında âşığın öyle aman aman büyük beklentileri falan yok. Kırpıklarının ucuyla şöyle bir merhaba denilsin, onu yeterli buluyor. Çünkü yan bir bakış da diğerini muhatap aldığını, onu fark ettiğini göstermez mi? Divan şiiri âşıklarının talihsizliği de budur: Onca yoğun duygularına karşın sevgilinin, onun farkında bile olmaması. Mesihî de Visalî'yle aynı imkânsızın mecburu:

Var ise rahmun Mesihî bendene
Göz ucuyla kıl ırakdan merhabâ

Âşık, sevgilinin kölesi olduğunu baştan kabullenmiş. Hâliyle sevgili de efendi rolünü oynuyor. “Şayet acıman varsa” diyor Mesihî, “Göz ucuyla uzaktan bir merhaba kıl bana.” Muhtemelen o masum ve mütevazı istek asla yerine getirilmedi. Yoksa ortaya şiir çıkmazdı. Şiirin yollarının imkânsızlık taşlarıyla döşeli olduğunu unutmamalı. Bir merhabanın ne denli değerli olduğunu Zati'den öğreniyoruz:

Eger ol âb-ı hayvan u kıyâmet-kadd ü İsî-dem
Gelürse kabrime kalkam diyem hâ merhaba ömrüm

Zati, ömür boyunca vuslata eremeyeceğini kabullenmiş. Yeter ki kabrine gelsin. Bu büyük bir sevinç

vesilesi olacaktır. Ayağa kalkıp merhaba diyeceğini iddia ediyor. Sevgiliye uygun bulunan sıfatlar da çok güzel: Kabri başına sevgilinin gelmesiyle âşışın dirileceğinden hareketle Hz. İsa'nın mucizesi-ne gönderme yapıyor şair. Yine lmszlk suyu ve kıyamet günü dirilişle sevgili arasında ilgi kuruyor. Gelibolulu Ali ise bayram günü sevgiliden merhaba umuyor:

İd oldı senden bir nazar ayn-ı
saadettr sevdğm
Dil tıflının bayramlığı bir merhabadur
sevdğm

Şairin söylediğine göre bayram gelmiştir. Bayram günü bayramlık dağıtmak da âdettendir. İyide bayramlık çocuklara dağıtılır. Âşık olmayı öğrenenler de artık ocuk sayılamayacağına göre... Şair, gönlün ocuk tarafına işaret ediyor aslında. Onda çocuksu bir taraf saklı. Gönül çocuğunun bayramlığıysa sevgiliden gelecek bir merhaba. Hayal'ye aşk derdinden memnun olanlardan:

Can yerine tenimde bula derd-i dilberi
Rz-ı veda ecel deyicek merhaba bana

“Ecel, veda günü bana merhaba dediğinde umarım tenimde can yerine sevgili derdini bulur.” diyor şair. Tabii bu defa merhabanın sahibi ecel. Ve şurası muhakkak ki herkeş bir gün o merhaba denilecek. Âşışın temennisi, ölünceye dek aşk derdiyle yanabilmesi. Yani kavuşma talebi yok. Sevsin, aşk derdiyle hayat telaşesinin diğer dertlerini

unutabilsin, kâfi. Belki de Hayalî şairliğin tarifini yapıyor bizlere: Şair diyor, aşk derdi sayesinde gündelik ayrıntılardan arınabildiği için şiire ulaşıır. Artık “aşk” lafzının içeriğini ve yönünü doldurmak size kalmış ey ahali.

Nabi, diğer şairlere nazaran şanslı görünüyor. Şu beyitten hareketle, bir zamanlar sevgiliyle aralarında bir merhabanın zaten var olduğunu anlıyoruz:

Bizim ile zeban-ı hançer ile syleşir
şimdi
Ser-i rehde d-çâr oldukda evvel
merhaba derken

Şair “Bir zamanlar yolda karşılaştığımızda merhaba derken bizimle şimdi, hançer diliyle konuşur.” diyor. Hançer dilinden kasıt, sevgilinin yan bakışı. Düşmanlık var o yan bakışta, mesafenin ötesinde bir had bildirme de cabası. Acaba ne olmuştur da “merhabadan ibaret” ilişki son bulmuş, yerini düşmanca bakışa bırakmıştır? Şiir o sorunun cevabını okurlara bırakıp kenara geçiyor. Belki âşışın asıl niyetinin diğerince fark edilmesi. Âşık tarafından gelen merhabanın sıradan bir selamlama olmadığının, aradaki mesafeyi kısaltmayı hedeflediğinin sevgili tarafından anlaşılması. Zati, şubeyitteyse o imkânsız anın bir kez olsun gerçekleştiğini söylüyor:

Merhaba didi gelüp yarım ağız yar
bana
Sanki bağışladılar bana dünyâyı
tamâm

Ne garip değil mi? Gündelik hayatta yarım ağız bir merhabayı şahsımıza yapılmış hakaret kabul edebiliyoruz. En azından geiştirildiğimizi, yeterince ilgi gösterilmediğini düşünebiliyoruz. yledir denildiğini duyar gibiyim. Merhaba yapılırken ellerin gevşek yahut diri oluşu diğerinin samimiyetini gösterir. İşin içine aşk girdiğindeyse durumu değişir. Zati'ye göre, sevgilinin yarım ağız merhabası âşışa dünyanın kendisine bağışlandığı anlamına geliyor.

Örnekler oğaltılabilir. Fakat karşılaştığımız her yeni beyit bize hemen hemen aynı şeyi söyleyecektir: Aşk imkânsız sever ve o imkânsızlıkta âşışın talebi uzaktan bir merhabadan ibarettir. Yüzlerce yıl boyunca farklı şairlerce benzer bir düşüncenin işlenmesi, günümüz algısına ters düşebilir. Günümüzde herkes özel, herkes orijinal, herkes benzersiz olduğu inancında çünkü. Oysa hakikati özel ve benzersiz kılan ilk kez söyleniyor oluşu değildir; her zaman sylenabiliyor olmasıdır. Son olarak, divan şiirinin belki de en şanslı âşışını hatırlayalım:

Canıma bir merhabâ sundu ezelde
şm-i yâr
Şöyle mest oldum ki gayrın
merhabâsın bilmedim

“Bana sevgilim bakışlarıyla ta eskiden bir merhaba sundu.” diyor Ahmet Paşa. Öyle mutlu olmuş ki başkalarının merhabalarını umursamamış bile.

ÜÇ TAVSİYE

SERDAR KACIR

BİR FİLM



On İki Öfkeli Adam'da (Twelve Angry Men) on iki kişi, bir davayı çözmek üzere jüri olarak tayin edilir. Cinayet işlediği iddia edilen bir gencin, suçlu olup olmadığına karar vermek üzere, kıyasıya bir mücadele verilir. Daha en başta her şey çok net, hatta karar bile verilmişken filmde gerçek dediğimiz şeyin geçtiği sınamalar ustalıkla işlenir. Mekân olarak tek bir oda dışında başka hiçbir yerin kullanılmadığı film, doksan altı dakika boyunca tek bir ismin bile telaffuz edilmediği (son sekans hariç), sinema tekniği bakımından oldukça orijinal bir yapıttır.

BİR ŞİİR



Kendini hatırlayabilen kişi şair, şiir de bir kendini hatırlama eylemidir. Bize teklif edilen ise bu eyleme dahil olarak kendimizle aramızdaki perdeleri kaldırmaya cesaret etmemizdir. Her şiir kendi hakikatiyle buluşturmak üzere çağırır bizi. Bazen bir dizeyle bütün bu olan biteni, yani varoluşun hikâyesini koyar önümüze. Sonsuzluğun esrarından yakaladığı sırları kıymetini bilecek olana emanet eder. Ve söyler şair; en yalın ancak en derin bir söyleyişle: "ha biz yokuz / ha biz seferde" (*Sen Kuş Olur Gidersin Bir Trenle*, Cahit Zarifoğlu)

BİR ŞEHİR



Bazı şehirlerin size anlatacakları vardır. Dinlemesini bilene, sokaklarıyla yapılarıyla insanlarıyla dile gelip konuşurlar âdeta. Bu konuşma bazen dilsiz seyreder. Bazen hisli bir müzikmişçesine dertleşir sizinle bazen de hırçın bir öfkeyle çöreklenir yüreğinize. Yavaş yavaş işlenir tabiatınıza, simanıza yansır nihayet. Öyle ki bütün bir geçmişle yüzleştirir önce, sonra hayalinizle boy ölçütür kim galip gelecek diye. Şehir bu, acır gibi yapar ama ağrı yakmaz kimseye. Arayıp bulmalı o şehri.

EİVCİVLERİM

HATİCE HÜSNA KAZANCI

İLLÜSTRASYON EDA NUR ÇEVİREN



Hav hav hav! Hah, bir sen eksiktin tombul gübül. Koş koş! Aman, soframızdan tabağın eksik olmasın! Bak hele şu kuyruğuna, salıncak gibi bir o yana bir bu yana...

“Anne, Coni gelmiş! Söğüdün altında piknik yapabilir miyiz?”

“Ne pikniği kız? Üstünü daha yeni giydirdim, aman sakın!”

Olacak iş değil şu küçük kızın tek arkadaşı bir köpek olsun, pırıl pırıl elbiseleriyle ağaç tepelerinde sincaplarla yarışsın. Tevekkeli değil, anası bunu karnında ancak yedi ay tutabildi. Mahpustan firar eder gibi geldi dünyaya! Geldi geleli de durmak bilmedi. Her sabah taş bebek gibi kapıdan uşurlanır, akşama kabir kaçkını gibi eve damlar. Anasının kaderi kel olmasa idi böyle akıllı çalık bir kızı olur muydu? İşte, ne kader ne keder eşit terazilerde tartılıp insanın ömür heybesine konulmuyor. Mahallede, “Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez; olur o kadar,” diye diye anasını eylerler.

Geçen hafta, hani gün sırası onlardaydı. Tüm mahalle toplaşır nohut oda, bakla sofa eve misafir olmuştuk. Altınları verip dedikoduları aldıktan sonra bir sessizlik oldu da anası, evde yumurtaların eksildiğini deyiverdi. “Aman, hırsız girse yumurtanın yanında sucuğunu da çalmaz mı?” dedik, gülüştük. Sonraki günlerde kadıncağız, tavuk bulyonlarının ve buzluaktaki bir parça tavuk etinin de yürütüldüğünü fark edince bu işi iyice soruşturmaya başlamış. Hani giden, birinin cebine lazım olan şey de değil. İnsanın merakı gıdıklanıyor.

Hırsız içeride olunca evin kapısı kilit tutmaz ama bu sefer başka, buzdolabının kapısı kilit tutmuyor. Tek şüpheli, bizim acemi aslanı! Önce güzelce bir ağzını aradı anası lakin kızın ağzıyla aklının arası bin karış olunca pek bir delil bulamadı. Soruşturma, ifadenin alınması evresini geçince takibe başladı. Sadece anası değil, hepimiz; ekip sağlam, sonuçta karıncanın kavmi var, bu vicdansız tosağaya karşı komşumuzu yalnız bırakacak değiliz. Gözümüz hep onun üstünde... Sabah ağaçlara dadandı. Akasya çiçeklerinin azıcık sütünü içti, sanki ağzından yutağına varacak. Güneş tepeye çıkınca akça ağaca sarıldı, güneşle saklambaç oynadı. Salkım söğüdün yere vuran dallarını bebeğin saçları gibi ördü. Bazen maymun oldu, dallarını salıncak eti. En mahir oyunlarını ise tombul gübülü ile oynadı. Avdan gelmiş tazi gibi keyifli keyifli günü ikindiye getirdiler. Hani biz de avara kasnak olmasak bıkıp evimize döneceğiz. Akşam ezanına çeyrek saat kala bunların canı gıllık gıllık etmeye durdu. Yenice kovuklanmış dişbudak ağacının görünmediğimiz yanına sokulunca baskın basanıdır diye tepelerine hücum ettik. Bizim kız ile emir eri köpeği kaçamadılar. Eğilip de şöyle bir bakınca ne görelim... Otuzlu yumurtaların kiminin içinde biraz bulyon, çürümüş tavuk eti, ladesten kalma kemikler... Tepeleri küf bağlamış. “E yavrum, bu eziyetin niye?” diye sorduk.

Geçtiğimiz ay bunlar pazara gitmiş. Bizimki gökkuşağının yedi renginde boyanmış civcivleri görünce meftun olmuş. Anası da “Bu hergele bakamaz,” diye talip olmamış. Bir hafta, diş ağrısı gibi durmadan kadını ca-

nından bezdirmiş ısrarıyla. Sonra ne hikmetse fırtınası sönmüş. Anası da civcivlere olan kara sevdası bitti diye sevinmiş. Bizim Hacı Hamza Bey’de kopmuş iş. Sen git, doğal yumurta yiyeceğim, diye üç tavuk, iki civciv al, kümes kur. Bu deli de gitmez mi tabii ziyarete, gider. Gözüne ilişen iki civciv, kara sevdasını harlamış. Oturmuş pazarlık masasına. Hani dışarıdan gören kız isteme merasimi sanır; öyle bir ciddiyet, öyle bir sevdadır. Koca adam kanar mı bunun dilli düdüklüğüne? Kanmaz. “Vermem,” deyip başından savmış. Bizimki gitmeden sormuş: “Bu civcivler nasıl oluyor?” Hacı Hamza da, “Yumurtalardan çıkıyor,” deyince sen kalk, evdeki tüm yumurtaları sırayla kuluçkaya yatır! Kuluçka nedir, ne bilecek beş yaşındaki çocuk? İlk bir yumurtanın kabuğunu ağzından hafif kırıp kovuğa saklamış, beklemiş. Küf kabarıncada içinde civciv bitiyor diye sevinmiş. Ha bugün ha yarın çıkacak diye diye küf sönmüş. Bakmış, burada bir hata var. E tabii, bu civcivin bacağına kemik, vücuduna et, üstüne tüy lazım. Tavuğa dair akli neye erdiyse evden, mahalleden bulup buluşturup yumurtaların içine katmış. A bizim akıllı çalık kız, süte yoğurt mayalıyor gibi yumurtaları civcive mayalamış aklınca. Bir de yetmemiş, dua etmiş: “Allah’ım, yumurtama can ver! İçinden civciv çıksın. Söz, bir daha yumurta aşırımayacağım.” Hem sadece kendi değil, köpeği de etmiş güya. “Coni havladı, ben de amin dedim,” demez mi bir de! Eee, köpeğin duası kabul olsa gökten kemik yağar, diyemedik tabii. O hariç hepimiz otuz iki diştik. Bir tek bizim kanı bitli ağlıyordu:

“Civcivlerim! Civcivlerim!”

TÜCCARIN OĞLU VE HALKADAKİ SIR

ZEYNEP ONAR

Bir varmış, bir yokmuş. Zengin mi zengin, alışkan mı alışkan bir tüccar varmış. Bu tüccarın da tek bir oğlu varmış. Ne var ki bu oğlan, babasının aksine tembelin tekiymiş. Gününü sokaklarda aylak aylak dolaşarak geçirir, babasının servetini hoyratça harcarmış. Babası ona ne nasihat ederse etsin, oğlan başını sallar, birkaç gün uslu durur, sonra yine eski hâline dönermiş.

Zamanla, babasından kalan paralarla kırk tane sözde arkadaş edinmiş. Bu kırk kişi onun parasıyla zenginleşip tüccar olmuşlar. Ama ne yazık ki hiçbirisi gerçek dost değilmış; gözleri sadece oğlanın kesesindeymiş. Babası bu duruma çok üzülmüş ama elinden bir şey gelmezmiş.

Yıllar geçmiş, tüccar ihtiyarlamış ve ölüm döşegine düşmüş. Son bir kez oğlunu yanına çağırıp şöyle demiş: “Oğlum, bunca yıl sana nice öğüt verdim ama hiçbirini dinlemedin. Şimdi sana son bir sözüm var. Bir gün başın sıkışır, çaresiz kalırsan, evde tavanda bir halka var. Git, o halkaya kendini ayaklarından as!”

Oğlu bu sözlerle pek kulak asmamış. Bu da babamın son tuhaflığı olsun deyip gülüp geçmiş. Derken tüccar ölmüş. Oğlan yine aynı savurgan hayatına devam etmiş. Eline geçen ne varsa harcamış, gün gelmiş paralar suyunu çekmiş, mallar tükenmiş, bütün serveti bitmiş. Zengin ettiği kırk dostu bile artık onun yüzüne bakmaz olmuş. Bir zamanlar ona “ağa” diyenler, şimdi “yanımıza gelme, pis fakir” der olmuşlar.

Bir gün bu kırk arkadaş cirit oynamaya karar vermiş. Oğlan da onlara katılmak istemiş ama hepsi ağız birliğiyle karşı çıkmış. Oğlan yalvarmış:

“Ne olur ağalar, ben de geleyim. Yemeğınızı yaparım, elbiselerinizi beklerim.”

İlerinden biri homurdanmış:

“Tamam be, gelsin de işimize yarasın...”

Kırda cirit oynanırken oğlan iki tane kaz kızartmış, sonra pilav pişirmeye koyulmuş. Tam o sırada bir alacakarga gelip kazların ikisini de kaptığı gibi uçup gitmiş. Oğlan eline sopayı alıp oraya buraya koşmuş ama nafiye, kazlar gitmiş.

Arkadaşları geldiğinde “Hani yemek?” demişler. Oğlan da; “Kazları alacakarga götürdü...” demiş.

Bunu duyan kırk kişi öyle öfkelenmiş ki, ellerine ne geçirdilerse alıp oğlanı kovalamaya başlamışlar. Oğlan kaçmış, soluğu evinde almış. Kapıları kilitlemiş, köşeye sinmiş. O an aklına babasının vasiyeti gelmiş.

“Bundan daha kötü ne olabilir?” diye düşünmüş. “Dost bildiklerim düşman kesildi. Artık yaşasam da ne fayda...”

Tavana bakarken o halkayı görmüş. Gidip tabureyi getirmiş, halkaya ip bağlamış, baş aşağı durup ayağını halkaya geçirmiş, babasının bu tuhaf öğüdünün akıbetini merak ederek yerdeki tabureyi eliyle devirmiş.

Ama o da ne! O anda tavan delinmiş, çuvallar dolusu elmas yere saçılmış! Oğlan eline bir tane elmas alıp koşmuş dışarı. Kapının önünde hâlâ kendisini bekleyen kırk arkadaşına seslenmiş:

“Ağalar, bu taşların değeri nedir, bilen var mı?”

Hepsi afallamış, ellerindeki sopalar yere düşmüş. “Onu biz değil, ancak sarraf bilir.” demişler. Oğlan hemen sarrafa gitmiş, taşları bozdurmuş. Aldığı parayla ihtişamlı evler, altın varaklı eşyalar almış. Yiyip içmiş ama bu defa akıllanmış, servetini akıllıca kullanmış. Önceki hâlden bile daha zengin birine dönüşmüş.

Bir gün eski kırk arkadaşını evine davet etmiş. Sofralar kurulmuş, muhabbetler edilmiş. Bir ara demiş ki:

“Ahh sormayın, kılıcımın ucunu fare yedi...”
Herkes “Vah vah, olur böyle şeyler.” demiş.
Kimse “Demirden kılıcı fare mi yer?” diye düşünmemiş.
Oğlan ise yüzünde alaycı bir tebessümle şöyle demiş:
“Fare kılıcı yerse, alacakarga da kazı kaçırır!”

Ve hepsini kapı dışarı etmiş. O günden sonra da kimseye gözü kapalı güvenmeden, akıllı bir hayat sürmüş. Gerçek dostun kim olduğunu, babasının öğüdünü geç de olsa anlamış.

Gökten üç elmas düşmüş, biri anlatana, biri dinleyene, biri de babasının sözünü geç anlayana...



B İ R   a Z I B İ R  İ Z İ

“Hayatı çalışmak yoluyla sevmek hayatın en derin sırrına ermek demektir.”

Halil Cibran’ın, *Ermif* kitabından...





@emnbt.44 X EmineBtr

**“Bende yazı
muhakkak
okumak eşliğinde
gerçekleşir.
Okumadığımda
kalemimin
mürekkebi çekilir;
yazdıklarım cılız,
verimsiz bir hâl alır.**

EMİNE BATAR

Emine Hanım, *Uzakların Yankısı* adlı kitabınız hikâye kategorisinde ESKADER tarafından ödüle layık görüldü. Tebrik ederim. Daha nice ödüller temennisiyle hemen kitaptaki İbrahim karakterine geçmek istiyorum. Aslında içinde iki farklı kişiyi barındıran ilginç bir kahraman İbrahim. Bu karakterle neyi anlatmak istediniz, sizden dinleyelim.

Bizi bütüncül olarak var eden birçok “biz” barındırırız: Toplumdaki biz; nefret eden, seven, üzülen sevinen, her işi yolunda giden, damarına basılan... Diğer taraftan yalnızken baş başa olduğumuz biz... Hepsi bazı kusurlarıyla ve güzel yanlarıyla birbirinden ayrılır. Roller arasında ayrılan insanın hakikatte tek kişi olduğunu biliriz ve onu -ister haklı ister haksız bulalım- anlamamız gerekir. İnsan hayat tela-

SÖYLEŞİ
SELMA MAŞLAK

 esi içinde kendini her durum ve  artta inşa etmeye devam eder. Bazı insanlar bizi hayal kırıklığına uğrattığında veya iyi anlamda  aşırttığında şöyle bir cümle kurduğumuz olur: "Tanıdığım gibi değilmiş, gerçekte bamba kaymı ." Buzdağının görünmeyen kısmı görünenden daha büyük olabilir. İbrahim karakteri de kendisiyle ve yaşadığı çevreyle y zle iyor. Başkalarının yanında, zayıf gördüğü yanlarını kolay kolay ele vermek istemiyor. İnsan ister en yüksekte ister en alçakta bir hayat sürüyor olsun, bir  lem barındırır içinde. Kim mizaç olarak bize yakınsa dostluk için onu seçeriz. Kim bir hik eye sahipse onu yazarız. İbrahim'in hikâyesi kişisel görünse de aslında toplumsal bir damara sahip. Bütün bunlar onun hikâyesini yazılabilir bir hik e hâline getirmiş olabilir.

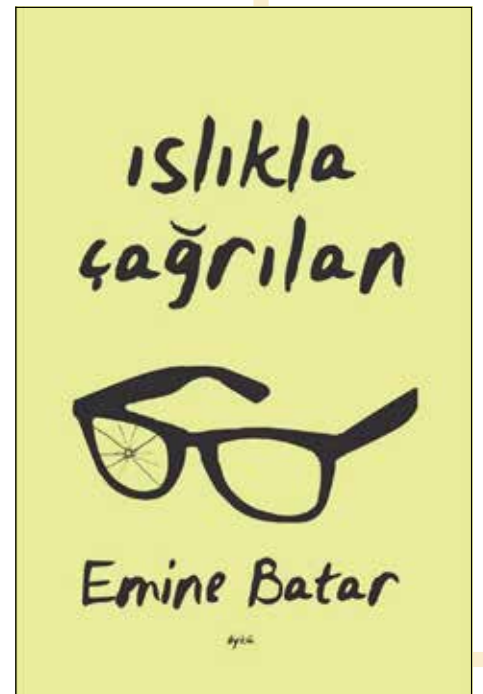
Biraz edebî türler ve onun keskin sınırları hakkında konuşmak istiyorum. Son zamanlarda deneme, şiir ya da öykü türleri arasındaki sınırların inceldiğini görüyoruz. Sizin eserleriniz açısından d   necek olursak  rneğin *Uzakların Yankısı*'na öykü dediniz ama roman da denilebilirdi ya da *Islıkla çağrılan* hem öykü hem uzun öykü hem de roman denilebilecek bir eser. Kitaplarınızın türünü nasıl belirliyorsunuz ve türler arasındaki bu ge i kenliği nasıl değerlendiriyorsunuz?

Edeb  türler arasında kalan ve yeni bir isim alan ara türler var artık. Bugüne kadar kabul görmüş türlerin denklemine uymayanlar için yeni denklemler oluşturuluyor. Hayatın değiştiği nispette ve yönde söyleme biçimlerine yenileri eklendi veya eskilerden bazı şeyler çıkarıldı. Bunlar çok normal. Ama bu değişim eski türleri ortadan kaldırmadı, aksine zenginle tirdi. Mesela hik eye, romanla kısa hik e arasında duran uzun hik e, diğer adıyla novella eklendi. Mektup mu, deneme mi, hik e mi olduğuna karar verilmediği yerde bakıyorsunuz anlatı denen bir tür icat edildi. Ben şimdiye kadar *Karanlık Rüzgâr* dışında hiçbir dosyama roman yazmak niyetiyle oturdum. Yazdığımı hik e olmaya da zorlamadım. Dosya bittikten sonra hangi denkleme uyduğuna, en azından yakın olduğuna baktım ve kendimce türüne karar verdim. Ama tür konusunda hiçbir zaman diretmedim. Beni doğru yönlendirecek ustalara danı tım, yayınevimin kararını göz önünde bulundurdum. Benim için "olmak" yazmaktan daha öncelikli, daha kıymetli. Sadece metnin olmasından bahsetmiyorum, ruhsal olarak da onu yazacak kıvama gelmekten bahsediyorum. Yazacağım metni karşılayacak kıvama gelemediğim sürece yazdıklarına "oldu" gözüyle bakamıyorum. Olduktan sonra türü önemli değil.

Edebiyat çoğunlukla bir yüzleşme alanı olarak değer-

lendirilir. Kişinin kendisiyle yaşadığı toplumla tarihle ölümle vs. y zle mesi söz konusudur. Siz yazmayı "bir barajın kapağını açmak" olarak tarif ediyorsunuz. Barajın kapağı açıldığında, neyle y zle tiniz?  a ırdığınız şeyler oldu mu?

Benim i  sesimle olan dostluğum dış sesimle olan dostluğumdan daha büyüktür. Kendimi dinlemeyi ve kendimle dertle meyi çok severim. Dış sesim ise dünyayla, insanlarla me guld r, bu mecburi bir me guliyettir. Bana yazdırırsa daha çok i  sesimdir. Kendimle olan



sohbetim ve dostluğum sayesinde içimde ne birikiyorsa birikir ve sonra hikâye olur. Dış sesimle aram çabuk bozulur: “Cümleyi böyle kurmamalıydın, şimdi bunu söylemeye ne gerek vardı, o kelimenin yerine şu kelime olsaydı, bunca sözcüğü niye sarfettin...” gibi pişmanlıklar hep insanlarla konuşan sesime karşı tepkilerimdir. İç âlemimde alıp vermeler; sizin de dediğiniz gibi yüzleşmeler, yaşanmışlıklar sonucunda biriktirdiklerim, tanıklıklarım ve nihayetinde okuyarak elde ettiğim dille birleşti. Anlatılmayı bekleyenler dilini buluncaya kadar bekledi. Ben oraya demek ki bir söyle-

şimde “baraj” olarak bakmışım ki onları yazıya dökmeye de “barajın kapağını açmak” demişim. Hayat bir bakıma biriktirme işidir. Ben de yazacaklarımı biriktiriyorum. Birikenlerin dile gelmesi sırasında her şey gidip yerli yerini buluyor. Bir anlatma biçimine bürünüyor ve benim de yazarken şahit olduğum sonuca dönüşüyor. Bu yüzden yazdıklarım ilk şaşıran ben oluyorum.

Ömer Seyfettin’in şöyle bir cümlesi var: “Kim yazmışsa okumuş, kim yazıyorsa mutlaka okumuştur.” Sizin de elbette bir yazar olarak başucu

kitaplarınız, tıkanıldığınızda, yorulduğunuzda müracaat ettiğiniz yazarlarınız vardır. Size yazma şevki veren bu yazarları sorsam kimleri sayarsınız?

Yerli, yabancı öyle çok yazara borçluyum ki... Hayat kabaca yaşanır, provasızdır. Eğer sanat dili icat edilmeseydi bu kabalık hayatın her alanına yansır. Geçen gün, güneşin batışına bakmak için çıkmıştık. Güneş, denizin üstünde bütün o büyüleyici renkleriyle batarken sağ tarafımızda üç salkım söğüde takıldı gözlerim. Tabiatla ne nerede yaratılmışsa oraya yakışmış, oradakilerle bir uyum, ahenk yakalamıştır. Allah’ın yarattıklarındaki kusursuzluk benim sanata olan düşkünlüğümü kamçılıyor. Okuduğum kitaplarsa söyleme biçimimde bana yol gösteriyor. Bu yüzden her birinin üzerimdeki emeği çok kıymetli. Tanpınar’dan Safiye Erol’a, Faulkner’dan Calvino’ya kadar birçok yazar sayabiliriz. Çok beğendiğim yazarların bütün kitaplarını okurum, onlardan bir şey kalmadığındaysa yeni bir yazar bulmak vaktimi alır ve bazen acaba iyi kitap kalmadı mı diye endişeye kapılır bütün iyi kitapları aceleyle okuyup bitirdiğimi düşünüp hayıflanırım. Bende yazı muhakkak okumak eşliğinde gerçekleşir. Okumadığımda kalemimin mürekkebi çekilir; yazdıklarım cılız, verimsiz bir hâl alır. Bana yazdıran genellikle iyi kitaplarda karşılaştığım o şahane üslup, lezzetli dil

“

Kendi kökleri üzerinde gelişmeyen hiçbir eser evrenselliği yakalayamaz; toplumların kendine has zenginliğinin sanat üzerindeki etkisi küçümsenemez.

olmuştur. Thomas Bernhard'ı ilk okuduğumda kendimi değişmiş hissettim. Herta Müller'de de aynı hisse kapıldım. Okuduklarım arasında "Daha önce bunlar hiç söylenmemiştir," veya "Kimse böyle söylememiştir," gibi bir düşünce oluşuyorsa bu beni çok heyecanlandırır: Abdülhak Şinasi Hisar'da, Tarık Buğra'da... Bu toprakların sesine kulak vermeyince de hayal dünyasında yaşamaya başlıyor insan. Çok çeviri okurum ve kızarım da bu huyuma. Bir taraftan dilin orijinalliğinin bozulması diğer taraftan farklı bir kültürün etkisinde kalmak beni ayakları yere basmayan bir hayal dünyasına taşır ve okuduklarımı kendi toplumumla özdeşleştiremediğim olur. Bunu hep sürdürünce de bir yabancılik ortaya çıkıyor. Bu yüzden yerli ve çeviri okumalarımı dengeli sürdürmeye gayret ediyorum.

Sait Faik "Mektup" adlı öyküsünde "Şu insanoğlunun elinde kala kala yine hep güzelleri kaldı. Onun için yazı yazmaktan korkmamalı. Kötüsü üç günlük, üç seneliktir. İyisi tarih olduğundan beri bize kalıyor." diyor. Sait Faik'in bahsettiği üç günlük yazıyla tarih olduğundan beri bize kalan yazıyı birbirinden ayıt eden şey nedir? Nedir bir yazıyı edebî kılan, sanat eseri yapan?

Herhâlde üç günlük, üç senelik dediğine biz bugün popüler

edebiyat diyoruz. Çabuk üretilen çabuk tüketilen; bugünkü bünyeye lazım gelen, kabaran iştahını doyuran, onu sakinleştiren ve çekilip giden, kaybolan edebiyatı kastediyor olmalı. Güncele yenilmeyen ama günceli de içine alan hem geçmişin hem geleceğin diliyle konuşan eserler yazmak her yiğidin harcı değil. Gönül, kalıcı olmayı ister ama bu da biraz nasip işi galiba. Kalıcı olmanın; iyi eserler üretmek yanında düşünsel, ideolojik ve siyasi tarafları da olduğunu kabul etmek gerekir. Çok değerli eserlerin bazen hiç konuşulmadığına şahit olduğumuz gibi bazen dil, üslup açısından pek de iyi olmayan bir eserin olay üzerinden elden ele kuşaktan kuşağa aktarıldığına da şahit oluyoruz.

Emine Hanım, yıllardır Malatya'da yaşayan ve hikâyelerine taşranın dinginliğini, sakinliğini yansıtan bir yazar-sınız. Şimdilerde İstanbul'da yaşıyorsunuz. İki şehri de tecrübe etmiş, taşraya hem içeriden hem dışarıdan bakmış bir yazar olarak sizce merkez ve taşra arasında keskin bir ayrım var mı? Yoksa insan hikâyeleri nerede yaşanırsa yaşansın aynı özü mü taşır?

Birçok konuda merkezle taşra neredeyse tamamen benzeşti diyebilirim. Ulaşmak kolaylaştı. Artık taşra diye bir yer kalmadı, dünya bile küçük bir köy

oluverdi. Hatta bizi biz yapan kültürümüz, örfümüz yaşantımızdan silindiği nispette edebiyatımızdan da silindi. Dolayısıyla, hikâyemizin hangi bölgeye ait olduğuyla ilgili ipuçları kayboldu. İstanbul'un hikâyesi daha fazla çeşit ve renk barındırıyor, Malatya'nınsa daha tekdüze ve benzer hikâyelerden oluşuyor. İstanbul göç sonucu oluşan mozaik bir yapıya sahip olduğu için kendi özel dinamikleri yok olmuş. Her yerden bir şey gelmiştir ve bu karma kültür içinde uyumlu yeni bir yapı oluşmuştur. Burada farklılıkları ayakta tutacak en önemli unsur



ve temel beklenti saygı. Çünkü denge bozulduğu an kaos olur. Bu yüzden ilişkiler mesafeli. Taşrada ise insanlar birbirine daha çabuk ısınırlar, sevgi saygıdan önce oluşur. Aynı topraktan olmanın verdiği hazır bir güven vardır. Elbette bu da yavaş yavaş erozyona uğradı; kentleşme, teknoloji, internet kültürel kodları sildi. Ben evrensel olmayı biraz da yanlış anladığımızı düşünüyorum. Sanki kendi kültürel kodlarımız evrenselliğe engelmiş gibi bile isteye hikâyeden ayıkladık. Hâlbuki kendi kökleri üzerinde gelişmeyen hiçbir eser evrenselliği yakala-

yamaz; toplumların kendine has zenginliğinin sanat üzerindeki etkisi küçümsenemez.

Öykü yazarlığı ve edebiyat dergileri arasındaki bağ üzerine konuşsak neler söylemek istersiniz? Dergilerin, özellikle yeni yazarları edebiyat çevreleriyle buluşturması, görünür kılması, geliştirmesi yönündeki genel kanıya katılıyor musunuz? Sizin yazarlık serüveninizde dergiler nasıl bir rol oynadı?

Kısa öykü, hacmi itibarıyla dergilerde yayımlanabildiği için

hâliyle dergilerle yazar arasında bir bağ oluşuyor. Dergiler, kitaplaşmadan önce yazarına, öyküsüyle ilgili bir ön bilgi de veriyor. Yayın kurulundan döndüğünde veya okura ulaşıp okurdan bir tepki aldığınızda yazdıklarınızı bir yere oturtmak kolaylaşıyor. Ayrıca dergide akranlarının veya kendi dönemindeki yazarların eserlerini bir arada görme fırsatı da yakalamış oluyor yazar. İlk öyküm yayınlanalı aşağı yukarı on altı yıl geçti. İlk öyküm de dahil yayınlama sıkıntısı çekmedim, bu büyük bir nimet. İlk yıllar dergilerin “ocak olma, tedris, tanışma ve öğrenme yeri” özelliğini daha çok hissetmiştim. Fakat nedense edebiyat ortamlarında çekişmeler, kayırmalar, kırmalar, dökmeler çok oluyor. Öyle olunca soğuyor insan. Son yıllarda uzun hikâyeler yazdığım için dergilere pek gönderemiyorum doğrusu. Ekonomik koşullar yüzünden dergiler tutunmakta, devam etmekte zorlanıyorlar. Bu da birçoğunun kapanmasına sebep oldu. Bu dönemin dergiler açısından öğrenme ve tecrübe etme dönemi olduğunu, gelecekte daha dengeli ve sağlam devam edeceklerini düşünüyorum.

“

Güncele yenilmeyen ama günceli de içine alan hem geçmişin hem geleceğin diliyle konuşan eserler yazmak her yiğidin harcı değil.

VAR DA MI YOK,

AYŞE ÜNÜVAR

İimde kaybolmaya yüz tutmuş şeceresi belirsiz bir zaman. Bir adım geri, duvar. İki adım ileri, duvar. İçindeyim. İimin de içinde... Karanlık. Eksik cümleleri tamam edip yeniden yola düşebilmem için bir aydınlık. Bir damla yağmur. Berrak bir dua. Önü açık bir niyet. El değmemiş bir taş. Su içilmemiş bir bardak. Vuran bir def. Sesine kelebek konmuş bir ney gerek... Ama yok. Var da mı yok? Yok da mı var? Belirsiz vuran saatlerin sarhoşluğunda yüzen bir âlemin sancımayan kaderi gibi durup duruyorum ama beklemek değil bu! Beklemenin sebebi olur. Nihayete ermese de bir nedenle bekler âdem! Oysa iimin açmaz, aymaz, rakamsız karanlığında neyi, neden, ne zamandan beri bekliyorum bilmiyorum? Bekliyor muyum onu da bilmiyorum? Bunun adı beklemek gibi gelmiyor bana... Perdelerimi açıp bakmak, mevsim hangi yemişe gebeysse kokusunu iime çekmek niyetindeyim. Lakin karanlığı ayan bir perde yok. Kapı desen zinhar! Bu denli düşecek iimin karanlık kuyusuna, ne yaptım ben Tanrı'm?

Sadece düşünebiliyorum. Bu ne büyük saadettir aslında. Kapı, pencere, perde var iken neye ne kadar baktımdı? Hangi mevsimin kokusunu doya doya iime çektim-di? Perdeleri, pencereleri, kapıları, gözleri açık olan onca ruh doydu mu görüp anladıklarına? Yoksa gelimli, gidimli, geçimli dünyanın akıbetini hayra yormak derdini silip süpürdü mü gönlünde? Var git dünya, var git dünyalık, derken ses olup yayılan niyet değildi. Sesti, kelimelerin sesi... Biz, ben, sen, siz olamayan kelimelerin. Gelişigüzel, alışıldık kelimelerin... İnsan onları da bozdu. Kelimeleri... Şifasını aldı elinden. Söz, sese sessiz kaldı ve öldü kelimeler. Yaşarken hem de. Lügatlerin içine kaçıp saklanabilen saklandı. Gerisi gevşek, umursamaz ağızlarda telef oldu gitti. Saklananların karanlığına düştüğümü fark ettiğimde aydınlandım. İki dar duvar arası genişledi. Sıcacık bir şey gelip yerleşti gönül kafesime. Ürperdim. Titledim. Dalgaya benzer bir ses işittim. Yaşayan şeyler vardı. Ölmüş saydığımız ama yaşayan. Belki de benim için, benim gibiler için yaşayan. Artık bir pencere aralamak, kapıyı ardına

kadar açmak derdini unuttum. Sesi geliyordu yağmurun. Dokunuyordu tenime rüzgâr. Söylediği şarkıyı bile duydum. İştirmek ne kadar anlamlıydı, bugüne kadar bunu neden fark etmemiştim? Islak çimenlere bastığımda çıkan sesin ışıldayıp yol gösterdiğini.

Ve düşünmek! Düşünmek ne büyük umuttu! Mücevherdi diyemeyeceğim. Dünyalık bir algı ile bu güzelliğin lezzetini bozmak istemem. İstemem her şey gibi ölçüye vurulsun, pazarda satılsın, ele, dile düşsün. İyi onun yeri. Yani düşüncenin! Akıldaki düşünceden bahsetmiyorum ama. İki dar duvar arasında kalıp adı, sanı, namı unutilan kelimelerin arasındaki “düşünce”, “kalbin içine saklanmış düşünce” mağrur, dirençli, sağlam, dupduru, su gibi ama hangi su! Dalga sesi dedim ya demin. İşte bu o su. Dalganın sebebi olan... Bir okyanus belki. Deniz ya da. Sessiz bir köşeye çekilmiş derin bir göl de mümkün. Irmak neden olmasın ki? Ne ırmaklar vardır dalgasıyla kıyıyı dövdü sandığımız ama hırçın kalbiyle sebepsizliği döven... Sebepsizlik var mı ola? Neden olmasın, bilmiş

insan bu sebepsizmiş der, yeni bir kelime ekler yeni lügatten, çıkar işin içinden. Kırılmaz mı eski lügatteki-lerin gönlü? Kırılır elbet kırılır ama kimin umurunda? Umursamazlık bu çağın en büyük okulu. Ha bir de erdemsizlikle çokbilmişlik!

“Su gibi aziz ol.” dedi biri. Vallahi, tallahi duydum ama önce anlamlan-dıramadım. Şimdi ise aklım kesti. Biri var. Biri var ve uzaklardan duada. Yunus’a edilen dua gibi duası. Ya da Musa’ya. Peygamber etmiş ya o duaları. İçten, keskin ve kalbin en derininden. Su ile. Su sesinde. Su umudu. Su neşesi saklı içinde. Su gibi aziz olur mu bu saatten sonra evren? Neden olmasın? Dua umut değil midir? Zerreyi mayalayan ne ise dağılınca, saçılınca, yağınca, akınca o cevher sarmayacak mı her yeri her şeyi herkesi? Zerre nerede? Yola düşmek, aramak gerek öyleyse? Kapı yok. Perde de. Ne iklim belli ne de mevsim. Su sesini duyuyorum ama. O hâlde umut var. Her hâlde umut vardır. Zıyan etme, düşün! “Su gibi aziz ol.” ne demek? Bu o kadar önemli mi? Önemli olan ne? Bunu kimin dediği? Duayı eden kim? Diline dolayan, beni unutmayan kim? Duayı edenin, niyet edenin kim olduğu, duanın ne olduğundan daha mı önemli? Belki de değil. El-bette değil. Say ki rüzgâr etti duayı. Say ki toprak. Say ki insan. Hepsi anlamlı ve değerli değil mi? Asıl var iken suret arama derdimiz var ya,





**İçindeki karanlığın
sesine kulak verme,
her karanlığın
içinde zerre aydınlık
vardır elbet, bul
onu ve ilk pencereyi
arala! Pencerene
Çiçekler koy.**

kelimelerin saklanması sebeptir. İncittik onları, attık böyle daracık küflü karanlıklara ve bir perdeyi, bir kapıyı çok gördük hepsine ama onlar fısıldaşıtlar, haberleştiler, arayıp sordular birbirlerini çünkü karanlıkların iini ısıtmaları gerekti. Bu karanlık, içinde durduğum karanlık mı? Hayır, sen karanlığın içinde değilsin, karanlıklar, duvarlar, sis, pus, nem, mevsimsizlik senin içinde. Ne vakit kalp lğatinin karanlığındaki aydınlık kelimeleri çıkarırsan, bir dalga olup kıyıya vuracaklar ve gün aydınlanıp mevsim kendine dönecek. Belki baharlanıp iek açacak belki kış olup beyaz örtüyle aklayacak her yeri. Belki de sarı yaprakların şiiirini yazacak, yazdıracak şaire.

Su sesini duyuyor musun? Dalga bu! Ya okyanus ya deniz ya da coşkun bir ırmak. Ne sayarsan say, hepsi suret. “Su gibi aziz ol.” diyen kim? Kim olduğu önemli mi? Bilmem gerek! Bilmen gerekenler o kadar çok ki! Ne mesela? Suyun neden aziz olduğu? Su beklentisizdir, üzerine düşeni harfiyen yerine getirir. l! Ama insan bekler, böyle iki duvar arasında, karanlıkta, perdesiz ve kapısız. Su da bilir beklemeyi, akmayı, coşmayı, donmayı, aramayı, bulmayı... Ama sabırlıdır, zamanını bilir. Oysa insanın en büyük eksiğidir sabırsızca zamanı yaralamak, vakit ermeden anlam aramak, ilk bulamadığında, ilk varmadığında, ilk duyamadığında kalbinin orta yerine bir parmak kara alıp uzaklaşmak. İste böyle böyle kararır kalp ve böyle başlar karanlık düşünceler. Sonra karanlık ile kalp birbirini sıkıştırmaya kadar vardırır işi. Karşılıklı duvar rerler. Karanlığın aslıdır kararmak. Kalbin

aslı ise aydınlıktır. Kalp, içinde en büyüğün zerresini saklar. atışıp dururlar bulundukları bedenın içinde. Ne ki o bedenın içindeki düşün sadece kendini düşünmez de kalbine kulak verirse bir pencere amayı bir kapı aralamayı akıl eder. İste bu kalbin aklının başına gelmesidir. Aklı başına gelen kalbi durdurabilene aşk olsun... Elbet aşk olsun değil mi? Evren aşk üzere, aşk... Öyleyse “Su gibi aziz ol.”, bunu diyen kim? Kimse! Bilmem gerek. Bilmen gereken o kadar önemli şeyler var ki! Mesela? Mesela: Su neden azizdir? Neden?

İçindeki karanlığın sesine kulak verme, her karanlığın içinde zerre aydınlık vardır elbet, bul onu ve ilk pencereyi arala! Peki sonra? Pencere-ne çiçekler koy. Buhurumeryemler, sardunyalar, fesleğenler... Su neden azizdir peki? Şimdi de sen mi bana soruyorsun? Evet, bilmem gerek! Cevabı ben veririm benim ışığım ile aydınlanırsın ki bu sana yetmez. Sen kendi ışığını önce bulmalı, sonra zerreyi oğaltmalısın. Su sabırlıdır. Şifalıdır. Beklemeyi bilir. Güçlüdür. Hepimizin, her canlının en büyük ihtiyacıdır ve akar, durgun olsa bile akar. Bir filozofun, Thales’in arkesidir su (ana madde). Su her şeydir. Su gibi aziz ol yleyse... Olayım. Olalım da cevaplarım yeterliymiş gibi gelmedi bana! O hâlde armaya devam et. Aradıka pencerelerin aralanacak, ışığın çoğalacak, ısıdıka aydınlanacaksın. Peki senin cevabın ne olurdu? Bu benim aydınlığım olacak ama varsın zerreye katkı olsun; su iç saflığını hiçbir şeyin başkalaştırmasına izin vermez! Anladım şimdi!

Sen de su gibi aziz ol yleyse...

SEN EVLEN DE DÜĞÜNÜNDE BEN KİTAPLAR TAKAYIM

Sizden iyi olmasın, o zamanlar bir arkadaşıyla Parantez Sahaf adında bir sahaf dükkânı “işleten” arkadaşım, düğünümde/nikâhımda yeni yayımlanan Cemal Süreya’nın *Sevda Sözleri* kitabını “düğün hediyesi” olarak getirmiş, takı merasiminde tebrik ettikten sonra koltuğumun altına sıkıştırmıştı. “Ben albay değilim nişanlıyım.” ithafını ise buraya kadar okuduğunuz cümleyi kurarken hatırladım.

İstanbul’un meşhur ve maruf sahaf- larından Emin Nedret İşli’nin bir ahbabının düğününe takı olarak Tanpınar’ın *Huzur*’unun ilk baskı- sını düğün hediyesi olarak götür- düğünü, geçmiş gün, kitabın gram veya çeyrek altından daha kıymetli olduğunu söylediğini gülümseyerek hatırlıyorum. Ben de birkaç kez bazen gelin tarafı bazan güvey tarafı olarak düğün hediyesi olarak çan- tamda imzalı kitapla düğüne gittim ve takı çantasına imzalı kitabımı bıraktım. Hediyeimin makbule geç- tiğine dair “geri dönüş” aldığımı da ayrıca söylemeliyim. Kitaptan takı mı olurmuş, demeyin lütfen, hem de pek güzel olur! Parayı harcarsınız, altını bozdurur harcarsınız, kitap ki- taplığınızda istediğiniz kadar kalır, ileride torunlarınız gülümseyerek kitabın ithafına bakar ve takana dua eder.

Kendi hâlimizce cevaz verdik ma- dem, düğüne gitmeden önce kitap- çıya uğrayıp ucuzundan bir kitap, ne bileyim klasiklerin birinin yeni baskısını, sıradan bir popüler kitabı takı niyetine düğüne götürürseniz ayıp edersiniz. Düğüne götürdüz- günüz kitabın farklı bir değeri, bir özelliği, bir karşılığı, bir iması olma- lıdır. Diyelim, çiftin siyasi görüşüne ve eğilimine göre bir takım tefsir götürebilir, gelin arabasının bagajına koyabilirsiniz. Görüşü değiştirelim, Atsız külliyyatını veya *Kapital*’in şık bir baskısını kırmızı kurdele ile bağ- layıp düğün hediyesi olarak takdim etseniz de makbule geçecektir.

Müteferrika baskısı zenginlerin işidir; zaten kitabı arasanız da bula- mazsınız, ancak gelin veya güveyden birisi eski kitap meraklısı ise Bulak baskısı bir divanı yarım altın niyeti- ne düğüne “takmanız” yarım altın takmaktan daha anlamlı ve kıymet- lidir. Çiftlerden birisi şairse, İsmet Özel’in, Sezai Karakoç’un imzalı ilk baskı bir şiir kitabını götürmeniz de altın niyetine geçecektir. *Şair Evlenmesi*’nin ilk baskısını da gö- türebilirsiniz elbette. Şairle sınırlı kalmayalım, gençlerin istidadına ve alanına göre ilk baskı bir roman, bir öykü kitabı, ne bileyim klasiklerden birinin ilk baskı çevirisini de pekâlâ takı niyetine çantanızda taşıyabilir- siniz.

Daha heyecan verici takı hayallerim de var elbette: Mesela oğlumun dü- ğününde büyük yayıncılardan birisi yayınevinin bastığı eserlerin eksiksiz koleksiyonunu, bir başkası orta öl- çekli şahsi kütüphanesini, bir diğeri *Safahat*’ın Mısır baskısı *Gölgeler* kita- bını, ne bileyim biri Refik Halid’in Halep baskısı kitaplarını, bir başkası nadir bulunan *Çay Risalesi*’ni düğün hediyesi olarak getirse fena mı olur? Ne fenası, düğün günü bayram ede- rim! Tabii, bunlar hayaldir.

Şaka bir yana, kitap düğün hediyesi olarak güzel hediyelerden biridir. Takı niyetine güveye veya geline takılır. Ayıp olmaz, eksiklik sayıl- maz. Bilakis manalı ve kıymetlidir; incelikli bir davranıştır. En azından “çeyrek altın” değerinde bir kitabı, kitaba aşına bir arkadaşınıza düğün hediyesi olarak götü- rün, haklı oldu- ğumu görece- siniz.

Belki siz de kitap takmış- sınızdır da benim haberim yoktur. Olursa sevinirim.



DERDİM ÇOKTUR HANGİSİNE YANAYIM?

FATMA ASİYE ŞENAT

Kendimi bugünlerde, “Derdim çoktur hangisine yanayım?” diye başlayan güzel türkümüzü mırıldanırken buluyorum, hem de sıkça.

Haberleri dinliyorum; bir dizi melanet, öbek öbek hadsizlik, arsızlık. Gazze hâlâ yangın yeri, Doğu Türkistan’ın perişanlığı malum (değil

gibi görünen malum). Şehitlerimizin taze acısı bir yandan kavuruyor gönlümüzü, bir yandan önceden canını vatana ısmarlamış olanların şehadet yıl dönümleri yarayı tazeliyor. Orman yangınları sadece tutuştuğu yeri değil gönlümüzü de kavuruyor. Çıplaklık vebası arsız arsız yayılıyor. Rahmetli büyük teyzemin fevri tutumların sinir bozukluğuna bağlanmasıyla ilgili bir sözü vardı yıllar öncesinden, “Edepsizliğin adını sinir koymuşlar.” diye. En hafif anlatımıyla “mahremiyet ihlali”nin adını da özgürlük koymuşlar, giyinmeden kamusal alanda var olma ısrarı ve teşhircilik, insana, onun fıtratına karşı açılan savaşın silahlarından

birine dönüşmüş durumda. Deprem’in artçı sarsıntıları hâlâ sürüyor, hâlâ sevdiğinin bir mezarı olsun isteyenlerin ahı inletiyor. Sevdiğinin mezarı olsun deyince bir başka yara kanamaya başlıyor ki Bosna’da, Kosova’da bazı anneler hâlâ evlatlarının naaşı bulunsun diye yaşıyor. (Ömrü olanlar muhtemelen bundan bir yirmi, otuz yıl sonra da Gazzeli annelerin evlatlarının bedeninden bir iki kemik bulmak için nasıl çırpındıklarına tanık olacaklar.) Liste böylece uzayıp gidiyor. Hülasa

insanlık ağır bir kuşatma altında. Eminim bunları okurken sizin de zihninizde birçok üzücü tablo canlanmıştır. Hayatın tadını gideren, rengini solduran öyle ağır problemler var ki insan kendi bireysel hayatının mutluluğuna sevinmeye de derdine üzülmeye de ar ediyor. Birbirinden farklı sahalara dair gibi görünseler de hepsinin ardında birbiriyle akraba refleksler var: Allah’a hürmeti olmayanın hayata da insana da canlıya da vereceği değer yok!

Bütün bunlar tam da Âlemlerin Rabb’ine arz edilesi, O’ndan destek istenesi bir hâl amma nasıl? Derdi görüp dermana erişemeyenler ne desinler Rabb’e? Üstelik ortaya çıkan bu tabloda kendi ihmallerinin, kendi tercihlerinin, tembelliklerinin, aymazlıklarının, bencilliklerinin, konfor alanına sıkışıp kalmış olmalarının etkisi varken, hem de sandıklarının çok çok üstü oranda? Rab gönderdiği bütün vahiylerde “hayat devrenize beni almazsanız, kendiniz olarak kalamazsınız, kendinizi koruyamazsınız, kurda kuşa yem olursunuz” diye uyarmış ama bu uyarılar ısrarla kulak ardı edilmişken? Gönderdiği son vahiyde de kuluna “başarın ancak benimle” huzurun ancak benimle derin bağında (Hûd, 11/88) diye öğretmişken? Kurallarının insana can vereceğini (Enfal,



8/24) ayan beyan ifade etmişken? Kurallara ya hepten kulak asmamış ya da kendi ön yargılarını zedelemeyecek bir kavrayışla itibar etmişken? Şimdi ne deyip yardım isteyeceğiz? Yine yol göstermesini, Nuh Peygamber (a.s.) gibi “biz mağlup olduk” (Kamer, 54/10) diye inlemek-teysek de nasıl talep edeceğiz, diye düşünürken, düşünürken, şu dua her yaraya merhem olur gibi geldi:

“... Rabbimiz! Günahlarımızdan ve işimizdeki aşırılıklardan ötürü bizi bağışla, sebatımızı arttır, kâfir topluluğa karşı bize yardım et!” (Âl-i İmrân, 3/147)

Bu dua Allah yolunda gözünü kırpmadan mücadele eden, bu uğurda başlarına gelenlerden ötürü gevşemeyen, yılmayan, boyun eğmeyen güzel insanların duası. Ayetin başlangıcındaki “bütün niyazları bundan ibaretti” anlamındaki ifadede anlıyoruz ki bu duayı sıkıldıkça, bunaldıkça sıklıkla tekrar ediyorlardı. Bununla birlikte duanın yeniden başlayanların ikrar yenilemesi, niyet tazelemesi gibi bir tesiri var. Bütün bir kulluk mücadelesinde olan bitene kendisi üzerinden bakmak, kendi yapıp etmeleri ve yapmayıp etmemeleri sebebiyle yaşanan payı kabul etme erdemi tam da olgun insana yaraşan bir yaklaşım. Aslında bu tam da yasak ağacın meyvesini yediği için sorumluluğu üstlenen atalarımızın mirası, Âdemî refleks-tir. Eksiğini, kusurunu, günahını göremeyen, itiraf edemeyen Allah kullarının tutumu ise Âdem’e baş

eğmeyen, ardından bir dizi intikam plan kuran, bunun suçunu da Allah’a atan İblis’in kârıdır. Bu yüzden dua günahların bağışlanmasını niyaz ederek başlıyor.

Allah’tan bağışlanması istenen ikinci unsur yapılan işlerde, takınılan tutumlarda varlığı kuvvetle muhtemel olan aşırılıklar, haddi aşmalar. Ne kadar iyi niyetli olursa olsun insanın yetemediği, yetişemediği, kendine mağlup olduğu hususlar illaki olur hayatta. En iyiyi yaptığını sanmak, zaman zaman kendisini hakkın, hakikatin tek temsilcisi sanmak, başkalarını yargılamak, mücadelesine şahsi hesaplarını katmak, emeğini yeterli bulmak, kendisini başkalarıyla kıyaslayarak aklamak, gereksiz ve dengesiz öz güven aşırılık oluşturan pek çok kaçak noktasından bazısı... Sadece insani yeteneklerini geliştiren biri, bütün iyi niyetine ve özenine rağmen kararında, tavrında, sözünde, eyleminde haddi aşmanın, aşırılıkların söz konusu olabileceğini fark eder ve bütün bunlardan dolayı Rabb’inden bağışlanma ister.

Lafzen “Ayaklarımızı sabit eyle.” denerek ayette yer alan sebatkâr olma isteği de hem bireysel hem toplumsal açıdan güzel kul olabilmenin en önemli bileşenlerinden birini teşkil eder. Zira sebat yoksa iman da salih amel de zamanla gevşer, kopar gider inananın gönlünden, hayatından. Bu duayla korkanlardan, kaçanlardan, idealinden şüphe edenlerden, yorulanlardan, ideallerini tamah noktalarına payanda eyleyenlerden, ikbal

sevdasına tutulanlardan, gevşekliğe kapılanlardan, ümidini yitirenlerden, tuttuğu yolun sahibi değil hizmetkârı olduğunu unutanlardan olmamak için dua eder mümin, tevhid davasının ardında dağ gibi durmak için.

“İnanmayan gürüha karşı bizi destekle, bize zafer nasip et.” niyazıyla ayet son buluyor. Bu tek cümleinin içinde daha o kadar çok niyaz var ki! Ya Rab, kırık dökük hâllerimize bakma, bana dokunmayan yılan bin yaşasın deyip içine yuvarlandığımız vurdumduymazlığımıza, adım adım tehlike yaklaşırken bir yiyecekten, içecekten vazgeçemeyen densizliğimize bakma, zaferi kısmet ettiğin insanların hâllerini kuşanmamızı sağla! Yaşanan acı ve zulmün karşısında “biz elimizden geleni yaptık gerisi takdir-i ilahi” deyip o mağlubiyetteki hayrı, uzun menzilli desteğini aramaya yüzümüz olacak bir direnç nasip et! Dersimizi tez zamanda alıp aynı belalarla tekrar tekrar sınanma zilletinden bizi muhafaza eyle. Mazlumların, çaresizlerin, sabilerin yüzü suyu hürmetine yardımını bizden esirgeme! Kavli ve fiilî boyutlarıyla bu duayı yaşayanlara vadettiğin güzelliklere bizleri de eriştir! Âmin.

(Yazarın sevgili okurundan özel ricası: Rabbena kısmından başlayarak bu muhteşem duanın orijinalini de ezberleyelim de insanı kale gibi korumaya alan gücünden faydalanalım.)

AHLAK DAVASINA ADANMIŞ BİR ÖMÜR: NURETTİN TOPÇU

MEHMET FATİH TEKİN

Türkiye'nin düşünce atlasında, kendine özgü bir duruş sergileyen mütefekkirlerinden biri de Nurettin Topçu'dur. Onun mücadelesi, yalnızca düşünsel bir faaliyet değil, ahlakı yaşanır kılma davasıdır. O, sadece bir fikir adamı değil; aynı zamanda yaşadığı çağın huzursuzluklarına karşı bir vicdan sesi, bir ahlak savaşçısı ve bir direniş ruhudur. Savaşçı söylemi ne kadar olumsuzluk gibi görünse de fikrî mücadelesinin merkezine ahlakı, özellikle de "isyan ahlakı"nı koymas, onu çağdaşı birçok aydından ayıran temel unsurlardandır.

Nurettin Topçu'nun en özgün kavramlarından biri isyandır. Ancak bu kavram onun düşüncesinde klasik anlamıyla bir başkaldırıdan ziyade, ahlaki bir direnişin sembolüdür. O, isyan fikrini, birliğe iman hedefinde götürür. Aynı zamanda isyanın karşıt anarşist şekillerini de ele alarak eleştirir. *İsyan Ahlakı* adlı doktora tezinde bu duruşu şöyle temellendirir: "İsyan, kötülüğe karşı ruhun direnişidir. Ahlakın kaynağı, bu mücadelenin ta kendisidir." Topçu için isyan; ferdin, zulme ve haksızlığa karşı içten gelen bir direnişle hareket etmesidir. Bu ahlaki tavır, onun genel dünya görüşünün de merkezinde yer alır. Ona göre ahlak, ancak hareketle anlam kazanır: "Hakikat, ancak harekette vardır. Ahlak, harekete dönüşmeyen bir fikir olarak kalırsa ölüdür." Topçu'nun belki de en çok bilinen ve tartışılan eseri *İsyan Ahlakı*, bireyin sadece toplum karşısında değil, kendi nefsi karşısında da ahlaki bir sorumluluk taşıdığını savunur. Ona göre isyan, düzene karşı bir başkaldırmadan öte, insanın kendi varoluşuna karşı gösterdiği vicdani bir tepkidir. İradenin içinde bulunduğu şartlara boyun eğmeyip hareket hâlinde olmasıdır. Bu isyan



ve hareket, şiddet değil; adalet arayışıdır. Haksızlık karşısında susmamak, yozlaşan değerlere karşı direnmek onun nazarında ahlaki bir gerekliliktir.

Topçu, eğitim sistemini sadece teknik bir mesele olarak görmez, eğitime ruhu anlamlandırma sanatı olarak bakar. Toplumumuzun ideal okullarının kendi değer alanlarımızdan çıkmış ve insanımızın ruh yapısını zenginleştiren, insanlığımızın tarihsel kültür ağacının her dönemindeki değerlerini toplayacak evrensel bir bakış açısıyla birlikte oluşabileceğini savunur. İnsanın var olduğu andan itibaren evren üzerine düşünmesi ile birlikte gelişen bireyin; nereden ve nasıl oluştuğu, insanın yaşamının özelliği, diğer canlılar ile etkileşimi, insanın farklı ve benzer olan nitelikleri onun tartıştığı önemli konulardır. Bizi biz yapan değerlerden uzak kalışımız, aynı zamanda ideal arayışlarımızın da gelişmesine ket vurmaktadır.

Değerlerimiz açısından ruhsuz ve hayatla ilgisi kesilmiş eğitim anlayışları, milleti temsil etmekten vazgeçmiş, toplum için emek harcamayan, Anadolu sevgisi olmayan kişilerin ortaya çıkmasına ve kaynakların yıkımına neden oldu. Bu yaklaşımlar yeni faydacı bakış açılarından beslenerek toplumun değerlerinin görmezden gelinmesine kaynaklık ederek geçmiş ile gelecek arasındaki bağı zayıflattı. Topçu, *Türkiye'nin Maarif Davası*

adlı eserinde, eğitimi toplumsal dönüşümün merkezine koyar ve yeniden dirilişin kaynaklarını gösterir: “Maarif, bir milletin ahlakıdır. Maarifi bozulmuş bir millet, manen yok olmaya mahkûmdur.”¹

Gençliğe yönelik özel bir ilgisi olan Topçu, onları idealist, fedakâr ve hasbi bireyler olarak görmeyi arzular: “Siz; çatısı altında feyiz aldığınız bu okulu bir vatan hâlinde ruhunuzda tasarlamayı en sevimli bir itiyat yapabildinizse, mazide kazanmış oldukları irfan ve fazilet ülküsünü size aşlamaya çalışanların hatırasını, kaybedebilmesinden korkulur birer kıymetli varlık gibi gönüllerinize naksettinizse nihayet dersi ibadet, muvaffakiyeti cihat sayacak kadar kendi manevi varlığımızın eserine bağlanmayı artık biliyorsanız sizi yetiştirenler vazifelerini yapmışlar demektir; onlar ruh saadetinin en yukarı katlarına yükselmeye böylelikle vicdanlarında hak kazanırlar.”²

Ona göre gençliğin önünde iki yol vardır. Menfaatçilik ya da hasbilik. O tercihini daima hasbilikten yana yapar: “Hasbi insan, Allah için sever, Allah için çalışır ve Allah için susar.”³ Nurettin Topçu'ya göre fikir adamı da hasbi olmalı; karşılık beklemeden, içten bir sadakatle inandığı değerler uğruna mücadele vermelidir. Nitekim İstanbul İmam Hatip Okulunda kendi şahsında ortaya koyduğu hasbilik

örneği önemlidir. Çünkü, bize irfan ve ahlak adamları lazım, diyerek sadece eğitim sistemine değil, aynı zamanda toplumun temel değerlerine de yön verir. Bilgiyi hikmet ve ahlak ile birleştirir. Bu yöneliş, onu medeniyetçilik ya da kalkınmacılık gibi dönemin moda fikirlerinden ayırır; onun meselesi, insanı manevi olarak inşa etmektir. Ona göre bir milletin yükselmesi, menfaat peşinde koşan değil, hakikat ve adalet uğruna fedakârlık eden bireylerin varlığıyla mümkündür: “Menfaatin değil, faziletin peşinden koşan insanlar... İşte kurtarıcı nesil bunlardır.”⁴ Maarif davasındaki fikirlerini, öğretmenliğinin manevi boyutu ile birleştiren Topçu'ya göre öğretmenlik, sadece bilgi aktarma değil, bir karakter ve ruh inşasıdır. Kırk senelik öğretmenlik süresince sınıfa “mabede girer gibi” girmiş bir dava adamıdır. Ona göre öğretmen, ruh mimarı olmalı ki öğrenciyi yalnızca meslek için değil, hakikat için yetiştirebilsin. Bu anlayış, onun maarif davasını, sadece pedagojik değil, derin bir ahlakî sorumluluk alanı hâline getirir.

Topçu'nun din anlayışı da katı şekilcilikten uzaktır. Düşünmek vazgeçilmez bir unsurdur. Nurettin Topçu'ya göre: “Felsefe, aklı doğru kullanmayı öğretmesi, eşyaya hangi görüş açısından bakılacağını belirlemesi, millet olarak hükümlerimizi çelişkiden kurtarıp millî birliği sağlaması, herkesin kendince bir



Nurettin

**Topçu'nun ömrü,
gösterişli bir
hayatın değil;
sessiz ama derin
bir mücadele
izgisinin
yksdr.**

ahlaki görev erevesi tespit ederek birbirine çarpmasını önleyen görüş getirmek suretiyle ahlakımızın sanatkarı olması, siyasi düzeni yapması, hayatına anlam verip yaşayışını düzenleyen şahsiyetler oluşturarak kişinin bizzat kendine karşı zalim olmasını önlemesi, halka sunulan efsanelerin dinî inanış yapılması tehlikesini bertaraf ederek Kur'an'ın hakkıyla anlaşılmasını temin etmesi, kişi de meydana getirdiği hareketlerinin sebebini bilme durumu ile sebeplerin idaresini ele alabilmemizi sağlayarak hrriyetimizin kaynağını teşkil etmesi bakımından gereklidir.”⁵

Ona göre din, öncelikle bir vicdan terbiyesidir. İslam medeniyetini düşünsel anlamda güçlü kılan husus, Kur'an temelli dünya görüşü ile mistik, metafizik bağlamda ortaya çıkan bir medeniyet olmasıdır.

Son söz olarak Nurettin Topçu'nun ömrü, gösterişli bir hayatın değil; sessiz ama derin bir mücadele çizgisinin öyküsüdür. O, insanı insan yapanın, inançla yoğrulmuş bir ahlak olduğuna inanıyordu. Ömrünü de bu anlayışla sürdürmesi davasına adanmışlığını gösteriyor. Vefatının 50. yılında onun adını anmak, sadece bir fikir adamını hatırlamak değil; aynı zamanda insan kalmanın yollarını aramak demektir. Bu rmş ve bozulmuş dünyada hakikatlere yeniden dört elle sarılmak demektir. Nurettin Topçu'nun ortaya koyduğu düşünce

sistemi, bugün hâlâ ihtiyaç duyulan bir ahlaki referans olarak varlığını sürdürmektedir. Söyledikleri bugün insanı, toplumu, kurumları dzelterecek önemli ilkelerdir. İslam ve Türk tarihini, tasavvufu, modern dönemdeki sosyolojik gerçekliği eserlerinde inceleyen Topçu, Anadolu irfanının kıymetini ve düzen kurucu ahlakını nesillere aşılamaya çalışmıştır. Onun eserleri; hakikat, adalet, vicdan ve fedakârlık gibi değerlerin yeniden hatırlanmasına vesile olmaktadır. Topçu hem eserleri hem de yaşantısıyla çağımızın ruhsuzluğuna karşı bir vicdan çağrısı olmaya devam etmektedir.

Kaynakça

1. Nurettin Topçu, *Türkiye'nin Maarif Davası*, Dergh Yayınları, İstanbul: 2023, s. 85.
2. Nurettin Topçu, *Hareketin Sakladığı Sır Kitaplara Girmemiş Yazılar*, Dergh Yayınları, İstanbul: 2023, s. 43, 44.
3. Nurettin Topçu, *İsyân Ahlakı*, Dergh Yayınları, İstanbul: 2015, s. 199.
4. Nurettin Topçu, *Yarınki Türkiye*, Dergh Yayınları, İstanbul: 2017, s. 131.
5. Nurettin Topçu, *age.*, İstanbul: 2023, s.31.

Gülnaz Kutuyeva*Başkurtçadan Çeviren: **Kübra GENÇ****SU**

Sudan daha tatlı ne var?
Biz kendimiz; su.
Akan suları dinlersen
Cana hüznü gelir.

Sudan daha acı ne var?
Acı, gözyaşı ve su.
Vücutta biriken acıyı
Git, su ile yıka.

Acı ter ile çıkar
Hasret, özlem.
Suda gizlenip kaybolmak yok,
Suda yok kırılmak.

Suda yeri gül yapmak var.
Suda gizlilik,
Suda sonsuz hareket.
Suda yok sızı.

Suyun gücü fena,
Suda ateş de var.
Su ol!
Kendi yolunu bil ve
Anını durdur!

Sudan yumuşak,
Sudan temiz ol!
Kendin olarak kal!
Su keyfi temizlemez.
Susuz kalırsa bal,
Tadını yıkar.

...

Su, su olarak kalır her zaman.
Onda yok düşmanlık!
Su olduğunda insanlığa
Kötülük edemez açlık.

Sudan daha güzel ne var!
Su dünyanın canı!
Su gibi şırıldayıp gül ve
Öne doğru git, olur mu?

Suda dehşet!
Sudan daha güzel
Başka ne var, söyle!
Suyu var eden,
Tutan,
Allah'a şükür.



B a ş k a
S e s l e r

* 1 Ocak 1974'te Ebyelil ilçesinin İşkol köyünde doğdu. Başkurd Devlet Üniversitesini bitirince Başkurdistan "Kitap" yayınında yazar olarak çalıştı. Hâlen Sibay Bölge Yazarlar Birliğinin yöneticiliğini yapmaktadır.

TEKNOLOJİK TEKİLLİK

TUBA NUR UMUT

Tekillik, İngilizce ifadesiyle *singularity*, son yıllarda hem bilimsel literatürde hem de popüler kültürde sıklıkla karşımıza çıkan, dijital sözlüğümüze dahil olan bir kavram. Peki, yapay zekâ tartışmalarına, kitaplara, belgesellere, kimi zaman ütopyalara kimi zaman da distopyalara konu olan bu kavram, neyi ifade ediyor?

Tekillik, fizik literatüründen ödünç alınmış bir kavram. Fizikte kara deliklerin ötesinde yer alan; öngörülemez, tasavvur edilemez ve olağan dışı noktayı tanımlamak için kullanılıyor. Bu manaya atıfla *teknolojik tekillik*, teknolojilerin belirli bir ilerleme seviyesine ulaştıktan sonra açacakları varsayılan bir eşiğe, ufuk çizgisinin ardındaki belirsizliğe işaret ediyor. İnsanlık tarihinin geri döndürülemez biçimde dönüşeceği, sıradan işleyişin sona ereceği bir kırılma anını niteliyor. *Tekillik* senaryolarını kurgulayanlara göre, böylesi bir aşamaya gelindiğinde, -tıpkı kara deliklerin ötesini göremediğimiz gibi- neler olacağını öngöremediğimiz benzersiz, *tekil* bir durum oluşacak. Dolayısıyla *tekillik*, henüz gerçekleşmemiş bir durumu, kimine göre bilimsel bir öngörü, kimine göre ise ideolojik bir beklenti ifade ediyor.

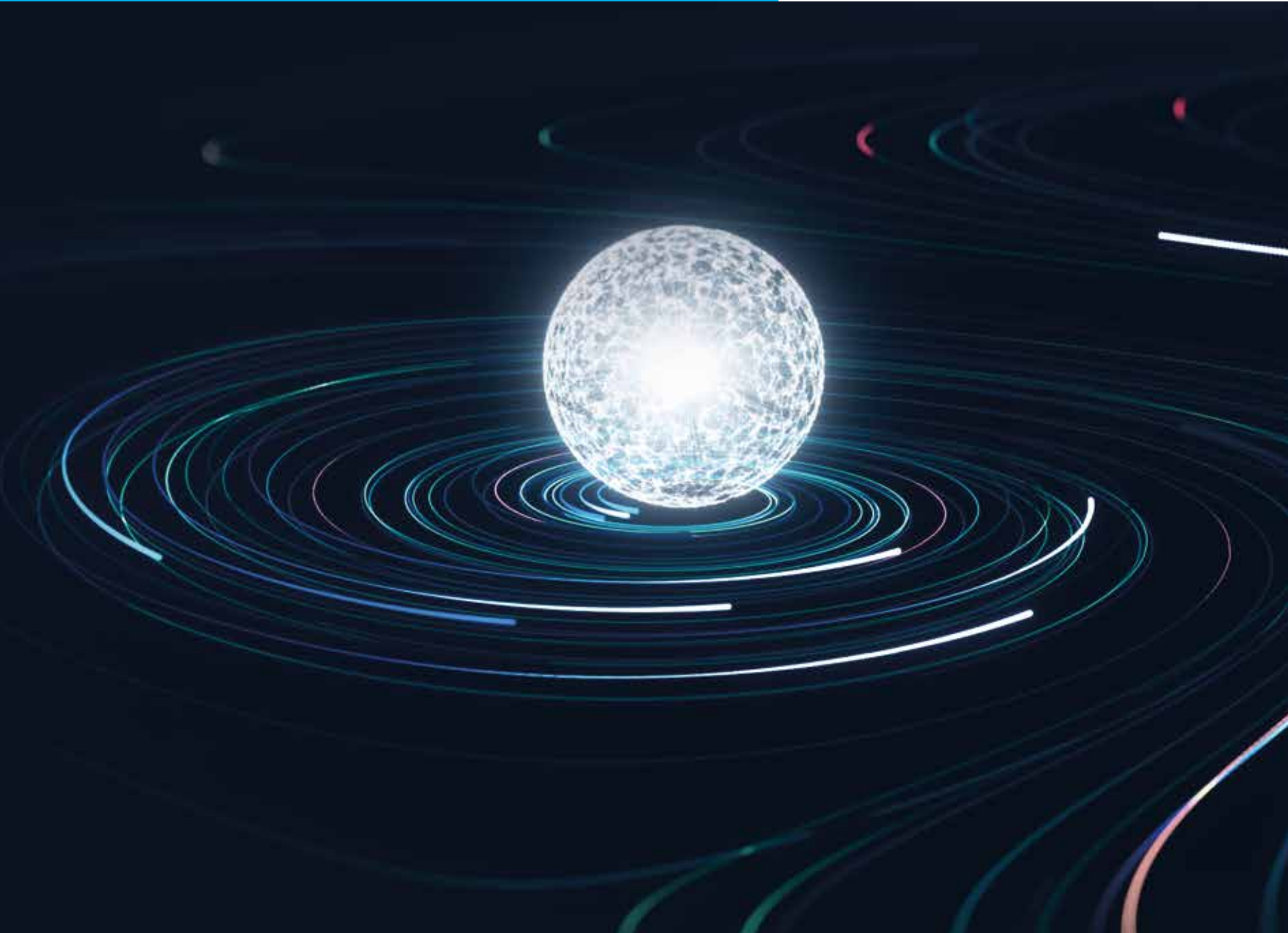
*Tekillik*e dair beklenti, kuşkusuz teknolojinin gelişim hızına dayanıyor. Her geçen gün, yapay zekâ başta olmak üzere nano-, biyo-, nöroteknolojilerdeki ilerlemenin sürekliliği, bu gidişatta bir kopuş yaşanacağı düşüncesini besliyor. Peki, bu kopuşun ardından gerçekleşecek -öngörülemeyen duruma- ilişkin spekülasyonlar neler? Birtakım fütüristlere göre *tekillikte* "zekâ patlaması" yaşanacak ve teknolojiler insan zihnini aşarak varlık sahasına süper zekâyı çıkaracak. Bu aşamadan sonra karar veren, üreten, çözüm oluşturan artık insan değil; süper zekâ olacak onlara göre. Kimileri, tüm insan zihinlerinin birleşerek bir kolektif bilinç oluşacağını savunurken diğerleri, insan zihninin dijital ortama yüklenip insanın, bedeninin ötesine geçerek ölümsüzleşeceğini vehmediyor.

Esasında *tekillik*e ilişkin kurgularda âdeta seküler bir eskatoloji inşa ediyor dijital dünya üzerinde. Teknolojilerin ulaşacağı aşamada süper zekâ bir kurtarıcı gibi tasavvur edilirken *tekillik*, kıyametin yerine ikame ediliyor. *Tekillik* kıyametinin ardından ise ölümsüzlük ya da cennet, dijital dünyada aranıyor yine. Bu anlatılara bakıldığında, fani oluştan kaçmak isteyen insan zihninin, sonsuzluk umudunu ahiret inancında değil, dijital ortamda

aradığı görülüyor. İnsanın ölümsüzlük ümidini seslendiriyor bu açıdan *tekillik* senaryoları. İnsan, kendi inşa ettiği teknolojiye ebediyeti bulmayı umuyor. Ancak buradaki ebediyet, ilahi takdir ile değil, teknolojilerin kudreti ile temin edilmeye çalışılıyor; üstelik hesabın, mesuliyetin olmadığı bir ebediyetin peşinde koşuluyor.

*Tekillik*in gerçekleşeceğini uman ve bunu sabırsızlıkla bekleyenler olduğu gibi, böyle bir durumu imkân dahilinde görmeyen ve sadece fantastik bir beklenti olarak değerlendirenler de var elbette. *Tekillik* tartışmaları, *tekillik*in gerçekleşip gerçekleşmeyeceği meselesiyle sınırlı kalmıyor; aynı zamanda "Gerçekleşecek olursa ne zaman vuku bulacak?" sorusu eksenindeki değerlendirmeleri de ihtiva ediyor. 2045 gibi kesin bir sene veren ve yakın gelecekte gerçekleşeceğini uman Kurzweil gibi isimlerden, 21. yüzyılın sonlarını işaret edenlere, yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşebileceğini düşünenlere kadar pek çok farklı tahmin *tekillik* gündeminde yer alıyor.

Tekillik, vaadlerinin radikal boyutu düşünüldüğünde -gerçekleşme ihtimali çok düşük olsa dahi- taşıdığı risk potansiyelleri ile pek çok açıdan tartışmalara konu oluyor. Olası



sonuçlarına dair spekülasyonlar; “İnsanın kendisini aşma arzusunu ifade eden *tekillik*, insanlığın hikâyesinin sonunu kasıtlı ya da kazara getirebilecek bir vizyon mu?”, “Bireysel kimlik ne olacak?”, “Süper zekâ, insan değerleriyle uyumlu olabilecek mi?”, “Süper zekânın hedefleri ile insanın hedefleri, değerleri çatıştığı durumda ne olacak?” gibi sorular ekseninde şekillenirken, böylesi bir sıçramanın insan açısından varoluşsal bedellerine, teolojik ve ahlaki sonuçlarına da dikkat çekiliyor. Zira *tekillik* tahayyülündeki hedefler, eğer gerçekleşirse, yalnızca teknik bir sıçrama olmanın ötesinde

neticeler doğuracak: İnsana kendi sınırlarını unutturacak, kendisini ve varlığı anlamlandırma biçimini sarsacak, eseri üzerinden kudret vehmine kapılmasına yol açacak, fakat nihayetinde onu nesneleştirecek.

Sınırlı olduğunu, fâni olduğunu idrak etmek ve kabullenmek, insan olmanın asli bir gereği. Vaadlerine bakılınca, bir açıdan insanı insan yapan bu hususiyeti silme çabasını barındırıyor *tekillik* kurguları. Bu dünya görüşünde ölüm, insanın dünya hayatından ahiret hayatına geçişinde bir aşama, bir durak değil

de hata veren ve düzeltilmesi gereken bir kod gibi sunuluyor. *Tekillik* vizyonları, ebediyeti ise dijital dünyaya indirgiyor. Belki de *tekillik* ile ilgili en dikkate değer tehlike, tam da bu hakikati, -fâniliği- ve dolaylı olarak kulluk bilincini unutturmayı vaatmesindendir. Oysa kendini bilen insan, kendisinin varlık içindeki yerini de bilir. Kulluğu ise kendi ürününe değil; kendisini var kılan Kudret Sahibi'ne yöneltir. İnşa edilmiş teknolojiye bir veri yığını olarak değil, Rahman'ın rahmeti altında ebedileşmeyi temenni eder. Zira gerçek ebediyetin O'nun katında olduğuna iman etmiştir.

GÜRAY SÜNGÜ'YÜ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

SUAVİ KEMAL YAZGIÇ

BİR Güray Süngü, terzi Hatice Hanım ile derici Mevlüt Bey'in oğlu. 1976'da İstanbul'da Fatih ilçesinin Kadırga semtinde doğdu. Çocukluğu İstanbul'un en eski semtlerinde geçti. Eğitim hayatı tatillerinde Kapalıçarşı'da çalıştı. İlk öyküleri *Hece* dergisinde yayımlandı. Türkiye Yazarlar Birliği, Necip Fazıl, Kristal Lale gibi pek çok ödüle layık görüldü.

İKİ Güray Süngü'nün kitapları, "Bize bizi anlatıyor." klişesinden bilinçli bir şekilde uzak duruyor. Yazar, "anlatı"yla okur arasında bir mesafe yaratmayı ve okurda özdeşlik yerine bir yabancılaşma hissi uyandırmayı hedefliyor. Peki, bu mesafeye rağmen anlatılan nasıl oluyor da bizim hikâyemizmiş gibi hissediliyor? Bence bu "biz" duygusu, hikâyenin kendisinden çok, anlatının taşıdığı gerilimde saklı. Her cümlede bir sonraki cümleye sıçrayan, kesintisiz bir enerji akışı var. Okur olarak ben, hikâyeden çok bu enerjiyi, cümleler arasında ilerleyen o elektriksel gerilimi takip ediyorum. Bu yüzden Güray Süngü'nün kitapları bana bir hikâye sunmaktan ziyade, cümleden cümleye akan bir ritim, bir titreşim hissettiriyor.

Güray Süngü kitaplarında kendine mahsus bir dil kullanıyor. Evet, bu dil hâlâ Türkçe ama sadece bu esere özgü, kendine has bir Türkçe. Yazarın geçmiş kitaplarında rastlamadığımız bu deneysel üslup, yine de onun edebî kimliğini yansıtıyor. İki çelişkili ifadeyi aynı eleştiriye sığdırabiliyorsam, belki de bir paradoksun içindeyimdir. Yanılıyor olsam bile bu benim hatam, kimseyi ilgilendirmez değil mi?

DÖRT Hayatı bir hapa dönüştürüp yutturan yazarlardan değil Güray Süngü. Ne diyor: "İlaç bende düşüncesinin kendisinde bir zehir olabilir. Ben baktığım yerde yeşil bir ağaç görüyorum. İnsanların o ağacı görmediğini de görüyorum. Onlara bakın burada bir ağaç var diyemem. Ağacın ağaç olduğundan ben bile emin değilim, sadece yeşil bir ağaç gördüğümü biliyorum. Benim baktığım yere bakmalarını sağlamaya çalışabilirim yalnızca. Onlar orada ne göreceklerini kendileri bilirler."

BEŞ Güray Süngü'nün karakterleri, belirli bir zaman ya da mekâna bağlanabilecek ya da salt gerçekçilikle tanımlanabilecek kişiler değildir. Bu karakterler; gerçekliklerini, gerçeği gerçekçiliğin sınırlarına teslim etmemiş olmalarından alır. Peki, bu nasıl bir durumdur? Gerçekçilik dediğimizde, aslında gerçeğin kendisinden değil; belirli bir bakış açısıyla işlenip zihinsel bir süzgeçten geçirilmiş hâlden söz ederiz. İnsan, eşyanın özünü olduğu gibi kavrayamaz; onu hem zihinsel hem de ait olduğu kültür, din ve dünya görüşünün etkisiyle algılar, yorumlar ve yeniden şekillendirir. Daha sonra ise bu yeniden şekillendirmeyi sanki gerçeğin kendisiymiş gibi sunar ve gerçekliği, kendi oluşturduğu gerçekliğe indirger. Güray Süngü yukarıda alıntılanan sözlerinde de ifade ettiği gibi, gerçeği değil, kendi algılayıp şekillendirdiği biçimi hikâyeleştirdiğini açıkça belirtir ve okuyucuyu bu "çözümüne" zorlamaz.

Güray Süngü'nün yazdıkları, basitçe özetlenebilecek hikâyeler sunmuyor. Ancak bu değerlendirme yapılıp yapılmaz, okuyucudan bu ifadenin çağrışımlarını bir an için kenara bırakmasını rica etmek gerekir. Çünkü Güray Süngü'nün son eseri, modern edebiyatta rastlanan “olaysız” anlatılar arasında yer almaz. Yine de olayların akışı hızlı bir ritimle değil, küçük parçalar hâlinde ve yavaş adımlarla ilerler. Bu nedenle, kitabın ortaya koyduğu “geniş çerçeveyi” görebilmek için okuyucunun kitabı sonuna dek dikkatle takip etmesi gerekmektedir. Hikâye, bir araya gelip bütünleştiren küçük parçaların birleşmesiyle ilerler. Kitap sona erdiğinde ise en baştaki detaylardan başlayarak hiçbir cümlemin rastgele yerleştirilmediği ve her birinin bu “geniş çerçevede” anlamlı bir yere oturduğu fark edilir.

Roman ve öykü zannedildiği kadar birbirlerine yakın türler değildir. Hem romanda hem öyküde aynı başarıyı yakalayan yazar sayısı ise düşünüldüğünden azdır. İki türü de deneyen yazarların birçoğu ya öyküde ya romanda daha başarılı olurlar. Güray Süngü her iki türe de hakkını veren yazarlardan biridir.

Hikâyesi özetlenemeyecek roman ve öykülerle karşı karşıyayız Güray Süngü'nün yazdıklarında. Yine de vurgulamadan geçemeyeceğim. Güray Süngü'nün yazdığı modern edebiyatta sık sık karşılaştığımız “olaysız” romanlardan değil. Ancak onun yazdıklarında olaylar küçük küçük adımlarla parça parça ilerliyor. Bu yüzden de kitabın oluşturduğu “büyük tabloyu” görebilmek için sonuna dek sabretmesi gerekiyor okurun. Olaylar bir finale doğru akan, finalde kesişip bütünleşen küçük küçük ırmaklar hâlinde ilerliyor. Kitap tamamen erince ilk sayfadaki karalama da dâhil olmak üzere hiçbir cümlesinin beyhude yere yazılmadığına hepsinin “büyük tabloda” anlamlı bir parçaya denk düştüğüne şahit oluyoruz.

YEDİ Her Güray Süngü romanı için söyleyebileceğimiz bir özellik de kurgu sağlamlığı. Bir Güray Süngü romanını okuyacak ilk okumadan sonra tamamlanamayacak bir romanla karşı karşıya olduğumuzu çok rahatlıkla ifade edebilirim. Çünkü ilk okuma “büyük tablo” ile yüz yüze gelmemizi sağlayacak, ikinci okumayla da asıl ilk okuma tamamlanmış olacak. Peki, ikinci okuma ile roman tüketilebilecek mi? Elbette ki hayır...

Güray Süngü'nün roman ve öykülerindeki karakterler, belirli bir zaman ya da mekâna sıkışmış figürler değildir. Bu durum, onların gerçekliğini, gerçekçiliğin kalıplarına teslim edilmemiş olmalarından kaynaklanır. Gerçekçilik; gerçeğin kendisinden ziyade, belirli bir bakış açısı ve zihinsel sürecin ürünü olan bir temsil biçimini ifade eder. İnsan, varlıkların hakikatini olduğu gibi değil; kendi zihinsel çerçevesi, kültürel etkileri, dinî inançları ve dünya görüşü tarafından şekillenen sınırlar içinde algılar, yorumlar ve inşa eder. Daha sonra bu inşayı, gerçeğin yerine koyar ve onu gerçekliğin bir yansıması gibi sunar. Süngü ise hikâyelerinde, kendi algıladığı veya inşa ettiği biçimi öyküleştiren ve bu durumu açıkça ortaya koyarak okurunu belirli bir zihinsel sonuca yönlendirmekten kaçınır.

ÖTEKİNİN AYNASINDA KENDİ YÜZÜNÜ ARAMAK

MEHMET ÖNDER KARAKAŞ

Aki Kaurismäki'nin *Umutun Öteki Yüzü* (The Other Side of Hope) filmi, yönetmenin minimalist sinema diliyle göç ve göçmenlik kavramları etrafında “öteki/yabancı” meselesini ustalıklı işleyen, yalnız sinema diliyle de izleyiciyi sarsan etkileyici bir yapım olarak 2017 yılında seyirciyle buluşmuştu. Film, Suriyeli bir sığınmacı olan Khaled ile eski bir tüccar olan Wikström'ün yollarının Helsinki'de kesişmesini konu alır. Bu sade anlatının derininde, modern Avrupa toplumunun sınır politikaları, göçmenlere karşı geliştirdiği “kurumsal öteki” tavrı, insan onurunun hukuksuzluk karşısında nasıl tutunabileceği gibi ağır başlıklar belirir. Kaurismäki, melodramdan ve büyük jestlerden uzak ama derin ahlaki çatışmalarla örülmüş bir anlatı kurar. Her ne kadar filmi ilk bakışta “göçmen dramı” olarak okumak mümkünse de onun asıl meselesi sadece göç değil modern insanın sınırlar karşısında ahlaki olarak da nerede durduğudur.

Khaled, Suriye'deki savaşta ailesini kaybettikten sonra zorlu bir yolculukla Helsinki'ye ulaşır. Ancak buraya varması kurtuluş değil yeni bir ötekiliğin başlangıcıdır. Onun hikâyesi, sığınma başvurusu reddedilmiş bir insanın yalnızca hukuken değil toplumsal olarak da “askıya alınmış” hâlini gösterir. Bu noktada Giorgio Agamben'in “homo sacer” kavramını

anmak elzemdir. Agamben'e göre *homo sacer*, modern devletin dışladığı fakat aynı zamanda yaşamını da kontrol ettiği kişidir. Bu kişiler “çıplak hayat” hâline indirgenmişlerdir. *Homo sacer* yaşamaktadır ancak politik özünden ziyade yalnızca biyolojik bir varlıktır. Khaled de filmde hukukun dışında bırakılmış, varlığı tanınmayan, yokluğu hesaba katılmayan biridir.

Film boyunca yönetmen, Khaled'in uğradığı fiziksel ve kurumsal şiddeti doğrudan değil etrafından dolanarak gösterir. Neo-Nazilerin saldırısı ya da karakoldaki ifadesi yüksek sesli bir acındırmadan değil, düşük yoğunluklu ama derin etkili bir anlatım dilinden doğar. Khaled'in kendi hikâyesini sakın bir ifadeyle anlatması izleyicinin iç sesiyle yüzleşmesini sağlar. O, acısını haykırmaz; fakat biz, onun sessizliğinde yankılananları işitiriz. Bu anlatı tekniği, Batı sinemasındaki birçok göçmen temsiline karşı sessiz bir alternatif oluşturur. Khaled, edilgen ya da romantize edilmiş bir figür değil sessiz bir direnişin taşıyıcısıdır. Onun öyküsü, sesi bastırılmışların değil kelimelerle anlatılması güç olanların öyküsüdür.

Yönetmenin filmografisine baktığımızda, *Umutun Öteki Yüzü*, tematik olarak 2011 yapımı *Le Havre* ile kar-

deş bir film olarak konumlanabilir. Her iki filmde de göçmen figürü, yerleşik bir Batılı bireyin yaşamına “dışsal” olarak dâhil olur. Ancak *Le Havre* daha sıcak daha umutlu ve belki de daha naïftir. *Umutun Öteki Yüzü* ise daha sert daha gri ve daha gerçekçidir. Bu fark yalnızca politik atmosferden değil yönetmenin sinemasal olgunluğundan da kaynaklanır. Wikström karakteri, *Ariel* ya da *The Match Factory Girl* gibi önceki filmlerindeki yalnız erkek arketipinin dönüşmüş hâlidir. Bu kez yalnızlık, nihilizme değil dayanışmaya evrilir. Karakterler hâlâ sessiz hâlâ kayıtsız ama aynı zamanda hâlâ insan kalabilmiştir. Bu insanîyet, Kaurismäki'nin sinematografik seçimleriyle daha da görünür olur. Yönetmenin biçimsel dili, minimalizmle sınır estetiğini birleştirir. Sabit kamera kullanımı, pastel renkler, sade kostüm ve dekor seçimleri, filmin içinde geçen mekânları –bir restoranın arka odası, bir liman deposu ya da bir bodrum katı– gerçekliğin değil varoluşun alanları hâline getirir. Bu duruş, Japon yönetmen Yasujiro Ozu'nun iç mekân kadrajlarını anımsatırken; Bresson'un oyuncularına verdiği duygusuzluk talimatıyla da biçimsel bir akrabalık kurar demek mümkündür. Karakterler duygularını yüzlerinde değil eylemlerinde taşır. Gülümsemezler ama yardım ederler. Sarılmazlar ama

bir yorgan uzatırlar. Bu, Kaurismäki'nin sinemasında duygunun en saf hâlidir; ölçülü, sade ve sahici.

Filmde mizah ise hem yapısal hem de politik bir işlev görür. Özellikle Wikström'ün restoranı yeniden açmaya çalıştığı sahnelerdeki absürtlükler –örneğin suşi yapmaya çalışıp balığı haşlamaları ya da vegan menüye geçtikleri gün müşterilerin gitmesi– göçmen karşıtı Batı reflekslerinin hafifletilmiş bir hicvidir. Bu mizah, seyirciyi rahatlatmak için değil düşünmeye açık hâle getirmek için vardır.

Khaled'in hayatta kalma çabası, sınırlarda, yasalarda ve toplumun suskunluğunda Avrupa'nın göçmen politikalarında sıkıştığı yeri açıkça gösterir. Onun Wikström'le karşılaşması, ne bir kurtuluş ne de büyük bir dostluk anlatısıdır. Bu yalnızca bir “yer açma” hikâyesidir, o kadar. Ne fazlası ne eksigi. Zygmunt Bauman'ın ifadesiyle söyleyecek olursak, modern toplumda göçmenler “akışkan modernliğin tortuları”dır. Sabitlenemeyen, yerleşemeyen, kabul görmeyen. Kaurismäki, bu tortuya bir yüz verir. Film boyunca hiçbir karakter tam iyi ya da tam kötü değildir. Herkes biraz eksik, biraz yorgun, biraz insandır. Bu da filmi ahlakçılıktan uzaklaştırarak sahici kılar.

Son sahnede Khaled, sokakta yürürken bir Neo-Nazi tarafından bıçaklı saldırıya uğrar. Kamera, onun yere düştüğü anı sabit bir açıyla gösterir; ne bir çılgılık ne de dramatik bir müzik eşlik eder bu sahneye. Yaşayıp yaşamadığına dair açık bir bilgi verilmez, film tam da bu

Film Künyesi:

2017 / 1 s 40 dk / Komedi-Dram

Orjinal Adı: Toivon Tuolla Puolen

Yönetmen: Aki Kaurismäki

Ülke: Finlandiya



belirsizlikte sona erer. Bu açık uçlu final, umutla umutsuzluk arasındaki ince çizgiyi izleyiciye bırakır. Film boyunca Khaled'e eşlik eden sadık sokak köpeği onun yanı başındadır; sessizliğiyle bir tanıklık, bir dostluk ve belki de bir direniş sembolüdür. Kaurismäki izleyicilere ne kahramanlık ne de felaket sunar; sadece sürüp giden bir hayatın içine sızan kırılğan bir umudu fısıldar. İşte bu an, filmdeki en güçlü poetik çatıdır. Bazen bir köpeğin sadakati, bir toplumun vicdanından daha güvenilirirdir.

Umudun Öteki Yüzü, göçmenlik meselesini yalnızca politik bağlamda değil ahlaki bir karşılaşma

zemininde de ele alır. Bu bağlamda, seyirciyi yalnızca izleyen değil düşünen, kendisiyle yahut zamanla yüzleşen bir pozisyona çeker. Khaled'in görünmezliğini görünür kılan Wikström'ün cümleleri değil; eylemleri, sessizliğidir. Kaurismäki, sinema yoluyla bir çağrı yapmaz; bir bakış önerir. Ve bu bakış, günümüz dünyasında belki de en fazla ihtiyaç duyduğumuz şeydir; ötekine, bizim dışımızdakine, bizden olmayana yönelmiş insanca bir bakış. Finalde izleyicinin zihninde yankılanan soru da budur: “Bir insanın yaşamasına izin vermek hangi sistemin yetkisinde olabilir?” İşte bu soruya verilen cevap, filminin değil bizim vicdanımızın hikâyesidir.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

ESLEM NAS ŞENGÜL

Ben şimdi oturmuş; kenarları aklımın köşeleri kadar sivri olmayan bir masada bunu tasdik edercesine daha sivri olmayan bir kalem ile çok bedbaht yazılar yazmaktayım. Karşımda pazardan beş liraya alınmış bir aynaya gözüm ilişti. Arkadan dedem belirdi; sanki ruhumun titrediğini duydum, hep böyle zamanlarda etrafımda belirliyordu. Yüzü yılların, zorlukların çizgileriyle dolu olsa da içinden bir nur yayılırdı. Her kırıksıklık, ruhunun derinlerindeki ışığın müridiydi. Omzuma dokunduğunda içimden geçenleri susturamadım. Sanki onun eli değil de yıllardır kendime bile söyleyemediğim bir kelime değmişti tenime. Kağıdın üzerindeki mürekkep kalıntıları yazdıklarımdan çok, yazamadıklarıma benzedi şimdi. Aynadaki yansımada ikimiz birden vardık artık. Fakat onun gözleri bana değil içimdeki çocuk hâlime baliyordu.

Ezan okundu, dedemin dudaklarından çoktan söyleyeceğini bildiğim o kelimeler döküldü: “Aziz Allah celle celalühu.” (O’nun şanı ne yücedir.) Sonra gitti. Ne yapacağı sır değildi ama yaptıkları, kalanın içine saklanmış bir sırdı. Ufukta güneş denizle buluştu. Kuşların nağmeleri sabahın sessizliğini bozdu. Aslında kuşlar bu tabloya aitti, sessizliği bozan bendim. Kafamdaki ses hepsinden gür çıkıyordu da kuşlar bana karışıyor muydu? Zihnim dedemin mütemadiyen açık radyosu gibiydi. Dedem kafasındaki sesleri duymamak için açardı radyoyu. Benim kuşlara bile tahammülüm yok! Düşüncelerimi bir guruldama sesi böldü. Karnımın içine çekildiğini hissettim, sanki içimdeki boşluk daha da büyüyordu, her yutkunuş biraz daha kuru gelmeye başladı. Açlıktan da muaf olunmuyor mu? Bu guruldayış gökten gelen bir cevaptı.

Acziyetimi kabullenip kendime döndüm. Annem olsa rahat batıyor derdi, keşke olsaydı. Bir asırlık meşe kokulu merdivenleri devirip mutfığa indim. Zeytin, peynir, domates, sahandaki yumurta, buharı üzerinde sıcacık çay. Kavanozun kapağını açtım, hafifçe şekerlenmiş ama hâlâ duran reçel. Babaannemin vefatından önce bıraktığı son tat... İlk kez tatlı bu kadar öksüz hissettirmişti. Dedem yüzü una bulanmış vaziyette belirdi. Kuzineden yeni çıkardığı sıcacık ekmeği getirdi yanıma, üzerine ismimin baş harfini kazımış. Görünce içimde bir yer yumuşadı. Karnım değil, yüreğim doydum önce. Hemen tepsiyi alıp göl kıyısına gittik. Reçeli ekmeğe sürmeye başladı. Sanki reçeli değil bir duayı sürüyordu. Bana uzattı ekmeği yutacak yer kalmamıştı dedemin boğazında, reçelin içindeki anıyı hatırlamaya cesareti yoktu. Tatlının içinde ilk kez bu kadar açık bir yas gizliydi. Sanki şeker değildi eriyen hasretin kristalleri eridi dilimde. Sustuk, dua bazen sessizliktir. Bir süre sonra derin bir iç çektim. Dedem içinde bulunduğum ahvalin farkındaydı fakat gözlerinde ümitvari bir bakış belirdi. Ben böylesine kaybolmuşken o bana nasıl öyle bakabiliyordu? Göle bir taş attı. “Behice’m suyu taş bozar derler ama ya içindeki taşsa?” Haklıydı. İzzetinefsim gözümü örtmüştü. Sustum, meraklı ve aydınlanmış bakışlarımı dışarıdan ayna tutmuş gibi görebiliyordum. Dedem devam etti: “İçinde bir taş taşıyor olman inkar edilemez bir hakikattir fakat lütuf o taşı fark etmiş olmandır. Çoğu insan ömrünü, içindeki ağırlığın adını bile koymadan geçirir. O taşı bağrında yalnızca sürükleyen çoktur. Onu tanıyıp cevhere dönüştüren azdır. Sen taşı yük değil yoldaş edin Be-hi-cem!” Behice’m derken heceledi, bunu sadece ben anladım. Aramızda sadece ikimizin bildiği sessiz bir anlaşmaydı bu. Benim adım Behice değil, dedem anlamına yaraşırılığımdan ötürü öyle seslenirdi. Ama bu kez bir şey farklıydı. Kelimeyi böldükçe sesi büyüdü, anlamı yitti. Her hece içinden biraz daha anlam eksiltti. Özüne dön, der gibi söyledi bunu. Ezan okundu, yine çoktan söyleyeceğini bildiğim o kelimeler döküldü dedemin ağzından: “Aziz Allah celle celalühu.” (O’nun şanı ne yücedir.)

*“Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat, Combray’da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı.”

Bu köşe, Marcel Proust’un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.



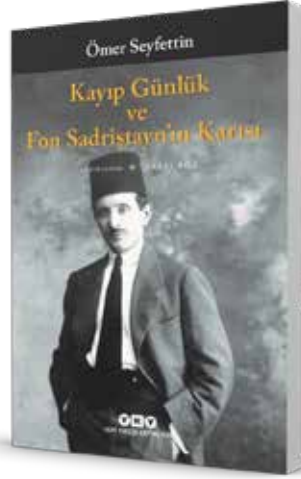
BÜYÜK TAARRUZ 4. ULUSLARARASI KISA FİLM FESTİVALİ AFYONKARAHİSAR

4. Büyük Taarruz Uluslararası Kısa Film Festivali'ne (BTKFF) başvurular başladı. Festival, Kültür ve Turizm Bakanlığının himayesinde, Afyonkarahisar Valiliği ev sahipliğinde Afyonkarahisar'da düzenlenecek. Festivalde birbirinden farklı temalarla Türkiye'den ve dünyadan kurmaca, animasyon ve deneysel kategorilerinde filmler yarışacak. Sinema söyleşileri, paneller, senaryo atölyeleri, yönetmenlik atölyeleri ve kamera atölyeleriyle sektörün deneyimli temsilcileri tecrübelerini aktaracak. 13-16 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirilecek festivalin son başvuru tarihi 20 Ağustos.

**NE
HABER?**
Hazırlayan:
Merve Özdemir



Yunus Emre Yazı Sanatları Müzesi, büyük mutasavvıf Yunus Emre'nin sevgi, hoşgörü ve insanlık temelli değerlerini sanatın evrensel diliyle harmanlıyor. Anadolu Üniversitesi bünyesinde 2023 yılında kurulan, yazı tarihi, kaligrafi ve grafik tasarım alanlarında geniş koleksiyona sahip Yunus Emre Yazı Sanatları Müzesi, Eskişehir'in Tarihî Odunpazarı Evleri bölgesindeki binasında aktif bir kültür-sanat merkezi olarak faaliyet gösteriyor. Müze, Yunus Emre'nin evrensel değerlerini günümüz sanat diliyle ifade etmeyi amaçlıyor.



M. Sabri Koz, Ömer Seyfettin'in Tahir Alangu'nun arşivinde yer alan kayıp günlüğünü yayıma hazırladı. Yapı Kredi Yayınlarından çıkan *Kayıp Günlük ve Fon Sadriştayn'ın Karısı* kitabında hacimce küçük, önemi büyük günlükte Ömer Seyfettin'in memleket ahvaline, edebiyatımızla alakalı görüşlerinden şahsi hayatına kadar birçok bilgi ve değerlendirmesini bulmak mümkün.



10. Uluslararası İstanbul Arapça Kitap Fuarı 9 Ağustos'ta başlayacak. Bu yıl onuncu kez gerçekleştirilecek fuar, 9-17 Ağustos'ta Dr. Mimar Kadir Topbaş Gösteri ve Sanat Merkezi'nde okurlarla buluşacak. Arapça konuşulan ülkeler dışında düzenlenen en büyük Arapça kitap fuarı olma özelliğini taşıyan fuara, otuzdan fazla ülkeden üç yüzü aşkın yayınevinin yer alması planlanıyor.

